

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
(повне найменування вищого навчального закладу)
Факультет економіки та менеджменту
(назва факультету)
Кафедра економіки та фінансів
(повна назва кафедри)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломного проекту (роботи)

Магістр

(освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень))

на тему:

**Фінансово-економічна оцінка управління ризиками
підприємства з метою забезпечення його
конкурентоспроможності (на прикладі, ПАТ «Тера»)**

Виконав: студент (ка) VI курсу, групи ППмз-61
спеціальності (напряму підготовки) 076
«Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(шифр і назва спеціальності (напряму підготовки))

	 (підпис)	<u>Колісник І.П.</u> (прізвище та ініціали)
Керівник	 (підпис)	<u>Химич І.Г.</u> (прізвище та ініціали)
Нормоконтроль	 (підпис)	<u>Кудлак В.Я.</u> (прізвище та ініціали)
Рецензент	 (підпис)	<u>Кіляр О.Р.</u> (прізвище та ініціали)

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
(повне найменування вишого навчального закладу)

Факультет _____
Економіки та менеджменту

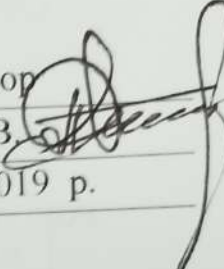
Кафедра _____
Економіки та фінансів

Освітній ступінь _____
Магістр

Спеціальність _____
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри д.е.н., професор

Панухник О.В.

«11» 12 2019 р.

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Коліснику Івану Петровичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи **Фінансово-економічна оцінка управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності (на прикладі, ПАТ «Тера»)**

Керівник роботи **Химич Ірина Григорівна, к.е.н.**
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом по університету № 4/7-692 від «18» липня 2019 р.

2. Термін подання студентом роботи «16» грудня 2019 р.

3. Вихідні дані до роботи Фінансова звітність ПАТ «Тера»,

статистична звітність, результати самостійних авторських досліджень ринку, фахові наукові публікації, матеріали галузевих сайтів тощо

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. ТЕОРЕТИЧНО-ПРАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ,

2. ФІНАНСОВА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОГО СТАНУ ПАТ «ТЕРА»

3. НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПАТ «ТЕРА» З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

4. СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

5. ОБГРУНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

6. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)

Рисунок 2.1. Динаміка основних фінансових результатів діяльності ПАТ «Тера» протягом 2014-2018 років, тис. грн.

Рисунок 2.2. Динаміка результатів собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки, тис. грн.

Рисунок 2.3. Динаміка результатів статей витрат ПАТ «Тера» протягом 2014-2018 років, тис. грн.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Спеціальна частина	Маркович І.Б., к.е.н., доцент	02.09.2019 р.	
Обґрунтування економічної ефективності	Панухник О.В., д.е.н., професор	04.09.2019 р.	
Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях	Радинський С.В., к.е.н., доцент Стручок В.С., ст. викладач	06.09.2019 р.	

7. Дата видачі завдання « 02 » вересня 2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми дипломної роботи	15.07.2019 р.- 18.07.2019 р.	Виконано
2	Робота над планом, затвердження плану	02.09.2019 р.- 06.09.2019 р.	Виконано
3	Пошук і підбір літератури, відповідно до затвердженого плану	09.09.2019 р.- 22.09.2019 р.	Виконано
4	Робота над теоретичним розділом	23.09.2019 р.- 06.10.2019 р.	Виконано
5	Робота над розділами «Спеціальна частина» та «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях»	07.10.2019 р. - 20.10.2019 р.	Виконано
6	Робота над аналітично-дослідницьким розділом	21.10.2019 р. - 03.11.2019 р.	Виконано
7	Робота над проектно-рекомендаційним розділом	04.11.2019 р. - 17.11.2019 р.	Виконано
8	Завершення написання розділу «Спеціальна частина». Підписання розділу в консультанта	18.11.2019 р.- 20.11.2019 р.	Виконано
9	Написання розділу «Обґрунтування економічної ефективності» Підписання розділу в консультанта	21.11.2019 р.- 03.12.2019 р.	Виконано
10	Завершення написання розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» Підписання розділу в консультантів	04.12.2019 р.- 06.12.2019 р.	Виконано
11	Проходження нормоконтролю	09.12.2019 р.- 10.12.2019 р.	Виконано
12	Підготовка висновку керівником та зовнішньої рецензії	11.12.2019 р.- 12.12.2019 р.	Виконано
13	Попередній захист дипломної роботи	13.12.2019 р.- 14.12.2019 р.	Виконано
14	Робота ЕК. Захист дипломної роботи	23.12.2019 р.- 27.12.2019 р.	Виконано

Студент
(підпис)

Колісник І.П.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи
(підпис)

Химич І.Г.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНО-ПРАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.....	9
1.1. Можливості здійснення управління ризиками в сучасних економічних умовах діяльності підприємств.....	9
1.2. Особливості процесу управління ризиками як способу мінімізації їх негативного впливу в діяльності підприємств.....	15
1.3. Тенденції забезпечення формування та розвитку конкурентного середовища для сучасних підприємств.....	22
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2 ФІНАНСОВА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОГО СТАНУ ПАТ «ТЕРА».....	30
2.1. Характеристика сфери діяльності та оцінка результатів основних фінансових показників підприємства.....	30
2.2. Оцінка стану платоспроможності підприємства.....	38
2.3. Оцінка стану прибутковості підприємства.....	48
Висновки до розділу 2.....	52
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПАТ «ТЕРА» З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ.....	53
3.1. Особливості управління ризиками в діяльності підприємства на основі результатів фінансових показників.....	53
3.2. Умови забезпечення платоспроможності підприємства з врахуванням загального фінансового стану.....	58
Висновки до розділу 3.....	63
РОЗДІЛ 4 СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА.....	64
4.1. Оцінка основних тенденцій кондитерського ринку.....	64
4.2. Оцінка економіко-правового забезпечення функціонування та діяльності ПАТ «Тера».....	70
Висновки до розділу 4.....	74
РОЗДІЛ 5 ОБГРУНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ.....	75
5.1. Оцінювання наявності ризиків щодо платоспроможності підприємства на основі моделі Конона та Гольдера.....	75

5.2. Оцінювання стану фінансової стійкості підприємства на основі скоринг-моделі.....	81
Висновки до розділу 5.....	85
РОЗДІЛ 6 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	86
6.1. Організація служби охорони праці ПАТ «Тера».....	86
6.2. Впровадження комплексу заходів щодо запобігання та мінімізації наслідків НС техногенного і природного характеру у галузі радіаційної, хімічної і вибухопожежної безпеки на підприємстві (цеху, дільниці).....	90
6.3. Розробка та реалізація заходів щодо матеріального забезпечення заходів ЦЗ.....	91
Висновки до розділу 6.....	94
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	95
БІБЛІОГРАФІЯ.....	98
ДОДАТКИ.....	105

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що управління ризиками присутнє в будь-якій діяльності та в будь-якій сфері життя. Взагалі, варто усвідомити, що без ризиків не було б розвитку. Саме існування та наявність певних видів ризиків спонукають творити нове в супереч, так би мовити, певній протидії, яка якраз і виступає певним рушієм та мотивом до створення чогось кардинального та суттєвого новітнього.

Наявність ризиків в сфері підприємницької діяльності підштовхує створювати нові умови ведення бізнесу, застосовувати сучасні методи організації та управління, виготовляти нові види продукції та послуг, а також забезпечувати їхні нові якісні характеристики та властивості, займати нові ринкові сегменти, здійснювати «здорову» конкуренцію за споживача своїх продукції та послуг, створювати нові рекламні продукти тощо.

Тобто, варто наголосити, що існування підприємницьких ризиків зумовлює розвиток конкурентної боротьби за становлення самого підприємства як такого, а також сприяє його розвитку та формуванню як одного з лідерів на ринку товарів та послуг.

Теоретико-практичні особливості щодо сутності понять «ризик» та «конкурентоспроможність», а також аспекти щодо здійснення управління ризиками на підприємстві, оцінки та забезпечення конкурентоспроможності підприємства висвітлювали в своїх працях такі вчені-науковці як: Бабина О.Є. [14], Волинець І. [16], Кабаченко Д.В. [20], Корж Н.В. [21], Лагунова І.А. [22], Литюга В.Ю. [23], Николюк О.М. [24], Посохов І.М. [25], Семенова К.Д. [28], Тимошик Н.С. [40; 41], Химич І.Г. [30; 32; 33; 35; 40; 41], Черчик Л.М. [45], Швець Ю.О. [46] та інші.

Мета дослідження – теоретико-практичне представлення та обґрунтування основних напрямів управління ризиками ПАТ «Тера» з метою забезпечення його конкурентоспроможності.

Основні завдання дослідження:

1. Висвітлення теоретично-практичних особливостей щодо управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності.
2. Здійснення фінансової оцінки ефективності забезпечення виробничо-господарського стану ПАТ «Тера».
3. Проведення оцінки стану платоспроможності ПАТ «Тера».
4. Оцінка стану прибутковості підприємства ПАТ «Тера».
5. Представлення основних напрямів щодо управління ризиками ПАТ «Тера» з метою забезпечення його конкурентоспроможності.
6. Оцінювання наявності ризиків щодо платоспроможності ПАТ «Тера» на основі моделі Конона та Гольдера.
7. Оцінювання стану фінансової стійкості ПАТ «Тера» на основі скоринг-моделі.

Об'єкт дослідження – здійснення загальної фінансової оцінки ефективності забезпечення виробничо-господарського стану ПАТ «Тера».

Предмет дослідження – механізм забезпечення ефективності управління ризиками ПАТ «Тера» з метою забезпечення його конкурентоспроможності.

Методи дослідження: історико-логічний; теоретико-економічний; аналіз економічних явищ; аналізу та синтезу; деталізації; фінансовий аналіз; статистичний аналіз; порівняльний; аналітичний; формалізації; причинно-наслідковий; фінансово-економічного моделювання тощо.

Інформаційна база дослідження: праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, матеріали спеціалізованої періодичної преси, навчальні підручники, монографії, нормативно-правові матеріали, а також дані Державної служби статистики України та річна фінансова звітність ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження полягають в наступному:

удосконалено:

- при обґрунтуванні рівня платоспроможності досліджуваного підприємства здійснено оцінювання наявності ризиків на основі моделі Конона та Гольдера, яка показує ступінь можливості її втрати на основі виявлення певних ризиків, що відображаються в отриманих результатах фінансових показників;

- при дослідженні стану фінансової стійкості досліджуваного підприємства застосовано скоринг-модель, яка відображає її стан на основі рівня платоспроможності через оцінку таких показників як: рентабельність активів; поточна ліквідність; фінансова незалежність.

Практичне значення результатів дослідження. Розвиток теорії та практики досліджуваної проблеми дає змогу вирішувати питання стосовно розробки конкретних рекомендацій, спрямованих як на оптимізацію, так і на вдосконалення діяльності вітчизняних підприємств.

Апробація результатів роботи та публікації. Основні положення та висновки даного дослідження доповідались та обговорювались на: Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки (м. Луцьк, 28 листопада 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, менеджменту, фінансів та права: збірник тез доповідей» (м. Полтава, 26 січня 2019 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (м. Тернопіль, 5 квітня 2019 р.).

Структура та обсяг дослідження. Робота складається зі вступу, шести розділів, загальних висновків; містить 104 сторінки тексту, 16 рисунків, 3 таблиці, 26 додатків. Бібліографія включає 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНО-ПРАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

1.1. Можливості здійснення управління ризиками в сучасних економічних умовах діяльності підприємств

У зв'язку з кризовими економічними явищами, що спостерігаються в Україні від 2014 року, необхідним виступає всестороння підтримка підприємницького сектору, особливо, це стосується виробників різного роду продукції, а також потрібно не забувати і про сферу послуг.

Адже, позитивна динаміка виробництва продукції (надання послуг) сприятиме притоку коштів як в місцеві, так і державний бюджети країни.

На даний час існує багато фінансово-економічних факторів, які негативно впливають на виробництво та реалізацію вітчизняної продукції (послуг).

Проте, якраз негативний вплив на діяльність підприємств підштовхує їх до пошуку гнучких, кардинально нових, сучасних та альтернативних рішень та методів у подоланні кризових явищ.

Саме, економічна нестабільність, зростання потенційних конкурентів, наявність товарів-замінників та багато інших аспектів вимагають від українських підприємств саморозвитку на основі різноманітних новітніх стратегій, інноваційних розробок тощо, що в свою чергу і формує власну конкурентоспроможність, яка в кінцевому підсумку сприятиме їхньому ефективному розвитку та виходу на нові ринкові сегменти [41; с. 251, 265].

Крім цього, варто дослідити стан здійснення діяльності в Україні на основі, так званого, індексу легкості ведення бізнесу, що виступає необхідним фактором оцінки здійснення підприємницької діяльності в сучасних швидкозмінних ринкових умовах, як у світі, загалом, так, і в Україні, зокрема.

Вперше, цей показник було запропоновано Світовим банком для ефективного та, відносно, простого порівнювання ведення підприємницької, а

також іншої бізнес-діяльності між різними країнами світу на основі їхніх річних фінансово-економічних та статистичних даних.

Даний індекс включає оцінку наступних факторів, а саме:

- започаткування власної справи (бізнесу);
- необхідність дозволів на ведення будівництва;
- проведення необхідних дій щодо електропостачання;
- реєстрацію наявної комерційної нерухомості;
- інформацію про кредитоспроможність;
- захищеність інвестиційних прав;
- можливість сплати необхідних податків;
- можливість здійснення міжнародної торгівлі;
- забезпеченість виконання умов контрактів (угод);
- платоспроможність та неплатоспроможність (ліквідація, банкрутство)

підприємства.

Чим вища позиція країни щодо результату даного індексу, тим краще її становище в бізнес-середовищі та сильніший ступінь захисту як власних інтересів, так і чітке регулювання діяльності з боку законодавства.

Для того, щоб виявити реально існуючий стан щодо легкості ведення бізнес-процесів в Україні, необхідно проаналізувати результати даного індексу сформовані науковцями Світового банку.

Динаміка позицій індексу легкості ведення бізнесу в Україні протягом 2006-2018 років відображена на рис. 1.1.

З представлених даних видно, що протягом 2015-2018 років позиції України відносно результатів індексу легкості ведення бізнесу мають позитивну динаміку в бік скорочення: від 96 місця в 2015 році, до 76 позиції – за 2018 рік (прогнозний результат).

Найнижча позиція, яку займала Україна, припадає на 2012 рік (152 місце в загальному рейтингу). Тобто, з наведеного графіка, чітко проглядається, що починаючи від 2006 року і закінчуючи 2012 роком, в країні тенденція зміни результатів індексу легкості ведення бізнесу мала негативну динаміку зростання.

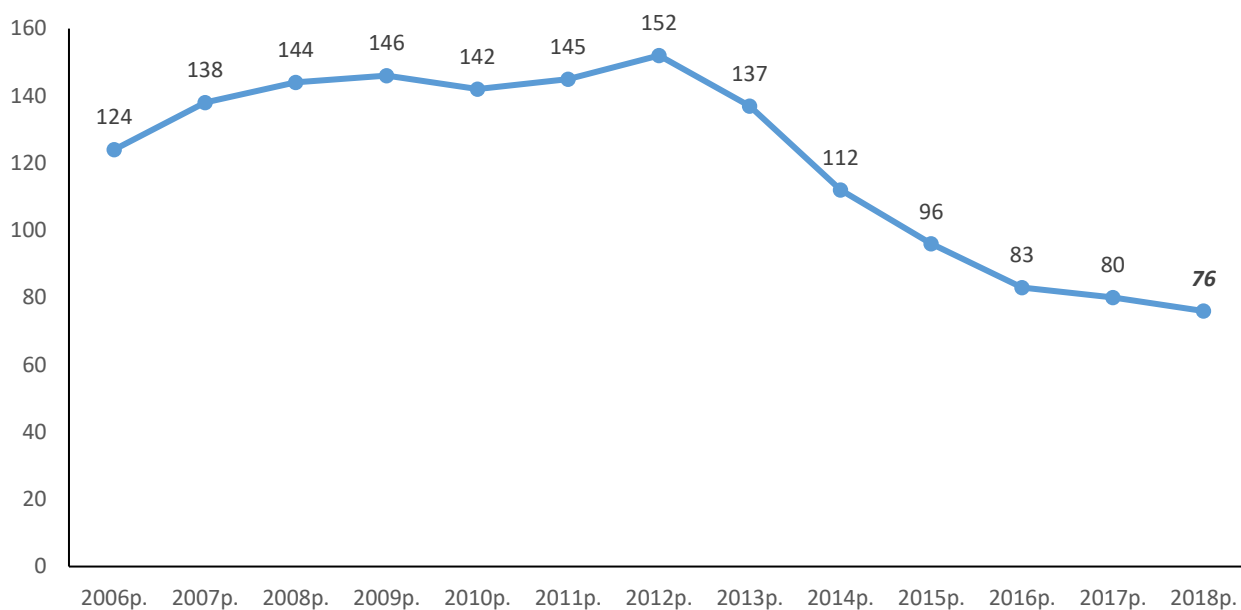

Рисунок 1.1. Динаміка рейтингу індексу легкості ведення бізнесу в Україні протягом 2006-2018 років, позиція

Ситуація змінюється починаючи від 2013 року, та триває і по теперішній час. Крім того, варто відмітити, що протягом 2017 року Україна зайняла 80 місце в даному рейтингу, тобто знаходилася між такими країнами як Сан-Марино (79 позиція) та Боснією і Герцеговиною (81 позиція).

Також, протягом 2017 року новим лідером рейтингу стала Нова Зеландія (1 місце), яка витіснила з першої позиції Сінгапур (2 позиція), який займав лідируючу позицію протягом останніх десяти років поспіль.

В топ-10 перших країн-лідерів з найкращими умовами щодо формування та розвитку власної справи увійшли наступні країни, а саме: Данія, Гонконг, Південна Корея, Норвегія, Великобританія, США, Швеція, Македонія.

Найнижчі позиції в рейтингу належать таким країнам як: Лівії – 188 позиція; Еритреї – 189 позиція, та Сомалі з 190 місцем в даному рейтингу.

І хоча, в Україні динаміка позицій в даному рейтингу має позитивну тенденцію скорочення, все ж її місця залишаються суттєво значними.

Порівняно з країнами-сусідами, Україна потребує клопіткої роботи для покращення існуючого становища. Адже, протягом 2017 року Польща зайняла 24 позицію в рейтингу; Казахстан – 35; Білорусь – 37; Молдова – 44; Грузія – 16.

На існуючу бізнес-ситуацію в Україні протягом 2017 року найбільший вплив здійснили результати наступних факторів, а саме:

- вирішення проблем з неплатоспроможністю – 150 місце;
- забезпеченість умов виконання контрактів – 81 місце;
- здійснення міжнародної торгівлі – 115 місце;
- отримання дозволів на проведення будівництва – 140 місце;
- умови підключення до системи енергозбереження – 130 позиція тощо.

Отже, безумовно, даний індекс є надзвичайно необхідним в сучасних ринкових умовах формування та розвитку бізнесу.

Проте, варто зауважити і про його недоліки – неврахування впливу таких важливих показників як: розвитку інфраструктури, тенденцій зміни інфляційних процесів та рівня злочинності [37; с. 55-57].

В сучасному світі все надзвичайно швидкоплинне, будь це чи різноманітні виробничі процеси, чи освітній процес, чи навіть мислення особистості.

Адже, помітно, що дуже часто в короткий проміжок часу всі добре обдумані та напрацьовані плани стають зовсім неактуальними. Для того, щоб уникати цих моментів, та абстрагуватися від таких негативних явищ, необхідно йти в ногу з часом, та запроваджувати, так звану, креативну економіку в усіх її проявах та аспектах.

До основних напрямків формування креативної економіки країни варто віднести наступні, а саме:

- 1) широкомасштабне та всеохоплююче застосування ІТ-технологій, на основі яких буде здійснюватися вивчення та дослідження цифрових технологій як в середині країни, так і в світі, а також формування власних новітніх засобів розвитку інноваційних процесів;

2) формування та впровадження необхідних, для сучасного світу, видів як креативних бізнес-процесів, так, і взагалі, креативного бізнесу, з врахуванням традицій розвитку та становлення економіки країни;

3) формування та проведення різноманітних креативних хабів на основі творчих здібностей, талантів та задатків людей (працівників, фрілансерів тощо): соціальне підприємництво; бізнес-інкубатори; кластери; коворкінги; майстерні; лабораторії тощо;

4) запровадження такого, суттєво необхідного, наукового напрямку як економічна психологія, що сприятиме вивченню різноманітних психологічних аспектів (мотиваційні чинники людини в сучасному світі; чинники сприяння саморозвитку особистості в теперішньому часі; чинники забезпечення ефективності праці як окремої особистості (працівника), так і колективу загалом).

Взаємозв'язок основних елементів креативної економіки, з врахуванням психології як її основи, відображено на рис. 1.2.

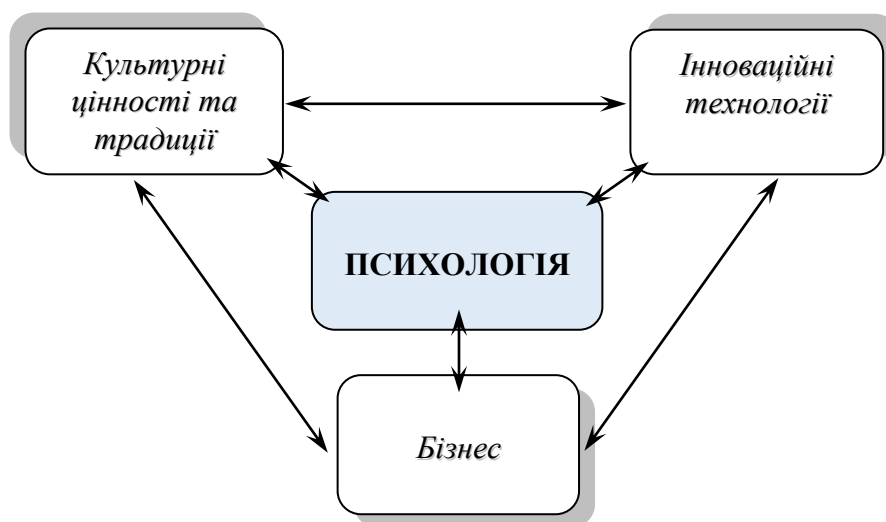

Рисунок 1.2. Взаємозв'язок основних елементів креативної економіки

Варто зауважити, що в сучасному світі, запроваджуючи власний бізнес, необхідно залучати не тільки фінансові та економічні ресурси. Для ефективного його функціонування потрібно щось кардинально інше, таке, щоб допомагало і розвиватися, і триматися на плаву, водночас, а також, щоб було потрібним в майбутньому. Цю ситуацію може вирішити лише вільне та креативне мислення особистості (працівника).

Адже, сталість та стабільність в сучасних швидкозмінних ринкових умовах не спроможна цього забезпечити.

Теперішній час потребує та вимагає активних змін: впровадження нових методів розвитку та формування бізнес-процесів, які включатимуть підтримку особистості як новатора ідей, а також: забезпеченість застосування та реалізацію власних творчих вмінь та отримання певної винагороди за свою діяльність.

Для того, щоб проаналізувати стан креативного розвитку України, необхідно скористатися інформацією, перш за все, яка стосується рівня її аутсорсингової привабливості, що визначається на основі таких чинників як:

- фінансово-економічної привабливості;
- бізнес-середовища;
- наявності та особистих якостей необхідних фахівців;
- доступності робочої сили.

Протягом 2016-2017 років Україна займала незмінну 24 позицію щодо даного показника серед 55 країн світу, які формували рейтинг.

Варто відзначити те, що за 2015 рік країні відводилося 41 місце в рейтингу.

Що ж стосується зворотного рейтингу громадянської та політичної свобод в країні, то тут Україна також займає незмінну позицію – 61 місце протягом 2016-2017 років зі 100 можливих.

В загальному, ситуація відносно даних результатів потребує суттєвого покращення.

Позитивні зміни України наявні в рейтингу її інноваційності: за 2017 рік країна посіла 50 місце зі 127 країн, тобто піднялася на 6 позицій, порівняно з результатом 2016 року.

Представлені результати показників в різних рейтингах України хоча і не мають надто позитивної динаміки, проте, варто відмітити той факт, що в країні є багато творчих і талановитих людей, які здатні навчатися, креативно мислити, творити, винаходити нові види як продукції, так і послуг.

Саме тому, для забезпечення їхньої успішності, і виникає необхідність запроваджувати нові форми та види навчання та самовдосконалення [38; с. 556-558].

1.2. Особливості процесу управління ризиками як способу мінімізації їх негативного впливу в діяльності підприємств

Будь-яка фінансова діяльність підприємства в усіх її проявах пов'язана з різноманітними ризиками, вплив яких на результати його господарської діяльності є варіативним.

Адже, ризик – можливість невідповідності реально отриманих результатів реалізованого рішення поставленим завданням.

Фінансові ризики мають об'єктивні засади через невизначеність зовнішнього середовища стосовно підприємства.

Зовнішнє середовище містить об'єктивні економічні, соціальні та політичні умови, в рамках яких підприємство проводить свою діяльність.

Невизначеність зовнішнього середовища обумовлена тим, що залежить від множини змінних, поведінку яких не завжди можна точно передбачити (пропозиції на товари, кошти, фактори виробництва, багатоваріантність сфер використання капіталів, різноманітність критеріїв переваги інвестування коштів, обмеженість інформації тощо).

Призначення аналізу ризику полягає в одержанні необхідних даних для прийняття рішень, про доцільність участі в проекті й оцінці наслідків.

Етапи здійснення оцінки ризику відображено на рис. 1.3.

Отже, фінансові ризики – з однієї сторони, виступають як небезпека потенційно можливої, ймовірної втрати ресурсів або недоодержання доходів порівняно з варіантом, що розрахований на раціональне використання ресурсів

у даній сфері діяльності; з іншої – як можливість одержання додаткового обсягу прибутку.

Оскільки, будь-яка діяльність підприємства пов'язана із певними ризиками, потрібно виявляти ті проекти, які доцільно приймати, для цього можна скористатися формулою:

Рисунок 1.3. Послідовність здійснення оцінки фінансових ризиків підприємства

$$E(NPV_j) = E(PV_j) - C_{0j} = \sum_{t=0}^T \frac{E(NCF_{it})}{(1 + \frac{r_j}{100})^t} - C_{0j}, \quad (1.1)$$

де NPV – чиста приведена вартість проекту; PV – визначений розмір суми (плата за проект); NCF – вартість, яка повинна бути інвестована; i – відсоткова ставка; j – номер проекту (кількість проектів); t – рік, на який розраховується проект; T – загальний період; r – заданий відсоток прибутку (відсоток річних); C_{0j} – плата за j -й проект; E – математичне очікування.

Якщо $E(NPV_j)$ є більше за нуль, то проект слід прийняти.

Якщо $E(NPV_j)$ є менше за нуль, то проект слід відхилити.

Процедура реалізації цього правила має наступний вигляд:

1. Спрогнозувати попит та одержати очікуваний виторг (надходження) від j -того проекту $E(R_{jt})$ в момент часу t .
2. Спрогнозувати витрати (оцінити їх) та одержати $E(C_{jt})$.
3. Розрахувати чистий прибуток за формулою

$$E(NCF_{jt}) = E(R_{jt}) - E(C_{jt}) \quad (1.2)$$

4. Визначити r_{ij} процентну ставку дисконтування.
5. Одержати очікувану приведену вартість j -того проекту $E(PV_j)$.
6. Одержати очікувану чисту приведену вартість j -того проекту $E(NPV_j)$ в умовах ризику:

$$E(NCF_{jt}) = E(PV_j) - C_{0j} \quad (1.3)$$

В процесі управління фінансовими ризиками важливим є визначення розміру можливих втрат, що можуть з'явитися під час реалізації проекту [30; с.250-251].

Крім цього, відомо, що діяльність підприємств залежить як від зовнішніх, так і від внутрішніх факторів. Якщо зовнішні фактори інколи важко спрогнозувати чи передбачити, то вплив внутрішніх – можливо або мінімізувати, або, взагалі ліквідувати. До внутрішніх факторів впливу на діяльність

підприємств варто віднести, перш за все, фінансові, які можна вважати, так званими, фінансовими ризиками. Основні види фінансових ризиків відображено на рис. 1.4.

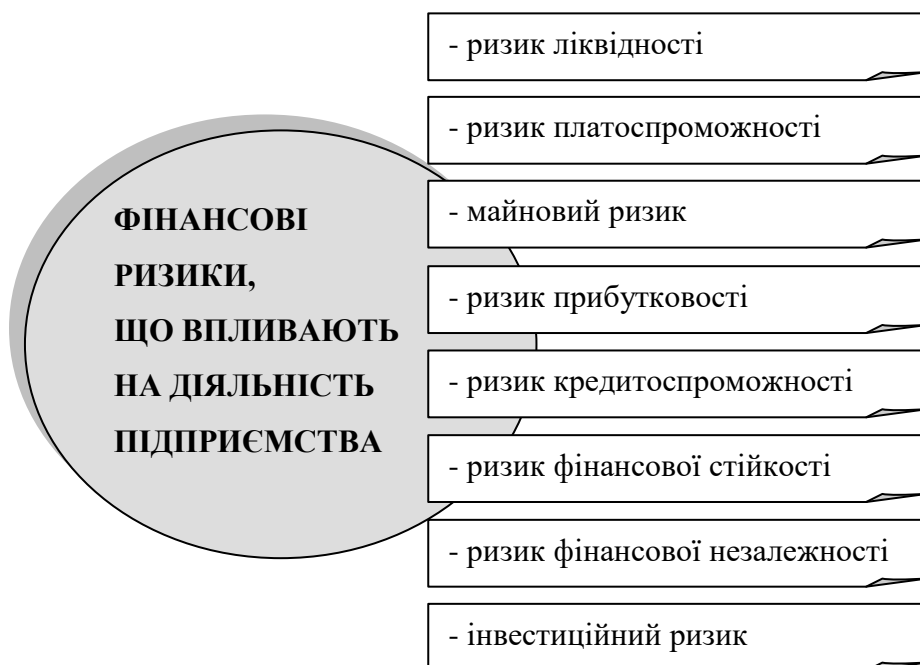

Рисунок 1.4. Фінансові ризики, що впливають на діяльність підприємства

Чому саме вплив фінансових ризиків є надзвичайно важливим для діяльності підприємств?

Та, тому, що жодна фірма, організація чи підприємство не спроможні існувати без належного рівня як фінансування, так і самофінансування.

Для того, щоб визначити на скільки значним є вплив даних ризиків на діяльність підприємства, необхідно провести спочатку оцінку фінансового стану підприємства, тобто дослідити в динаміці зміни результатів фінансових показників.

На наступному етапі визначення впливу ризиків, потрібно здійснити діагностику ймовірності настання банкрутства на підприємстві, на основі

моделей прогнозування банкрутства, які включають сукупність важливих фінансових показників та відображають їх степiнь впливу.

iснує багато рiзноманiтних моделей для здiйснення прогнозу ймовiрностi настання банкрутства пiдприємства, запропонованих як захiдними, так i вiтчизняними науковцями. До основних iз них вiдносяться:

1. Двофакторна модель Альтмана:

$$Z = -0,3877 + 1,0736 \times X_1 + 0,0579 \times X_2; \quad (1.4)$$

де Z – рiвень ймовiрностi банкрутства; $-0,388$; $1,0736$; $0,0579$ – константи; X_1 – коефiцiєнт покриття; X_2 – коефiцiєнт фiнансової залежностi.

2. П'ятифакторна модель Альтмана:

$$Z = 1,2 \times X_1 + 1,4 \times X_2 + 3,3 \times X_3 + 0,6 \times X_4 + 0,999 \times X_5; \quad (1.5)$$

де Z – рiвень ризику банкрутства; $1,2$; $1,4$; $3,3$; $0,6$; $0,999$ – константи; X_1 – частка оборотних активiв у iхнiй загальнiй величинi; X_2 – рентабельностi активiв; X_3 – рентабельностi активiв розрахована; X_4 – коефiцiєнт покриття за ринковою вартiстю власного капiталу; X_5 – рентабельностi активiв.

3. Модифiкована п'ятифакторна модель Альтмана:

$$Z = 0,717 \times X_1 + 0,847 \times X_2 + 3,107 \times X_3 + 0,42 \times X_4 + 0,998 \times X_5; \quad (1.6)$$

де X_4 – вiдношення балансової вартостi акцiй до позикового капiталу.

4. Модель Лiса:

$$Z = 0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4; \quad (1.7)$$

де X_1 – відношення оборотного капіталу до всіх активів; X_2 – відношення прибутку від реалізації до всіх активів; X_3 – відношення нерозподіленого прибутку до всіх активів; X_4 – відношення власного капіталу до позикового капіталу.

5. Модель Теффлера:

$$Z = 0,53 \times X_1 + 0,13 \times X_2 + 0,18 \times X_3 + 0,16 \times X_4; \quad (1.8)$$

де X_1 – відношення прибутку від реалізації продукції до короткострокових зобов'язань; X_2 – відношення оборотних активів до зобов'язань; X_3 – відношення короткострокових зобов'язань до всіх активів; X_4 – відношення власного капіталу до позикового капіталу [32; с. 185-186].

В сучасному світі важливе місце займає формування проектів, що мають переважно інвестиційний характер. Адже для того, щоб провести необхідні дослідження, розробити певні пропозиції та впровадити їх на практиці, потрібні кошти.

Формування та реалізація проектних пропозицій сприяє створенню якісно нових видів продукції та послуг, будівництву сучасної інфраструктури, впровадженню новітніх видів та методів управління тощо.

Для того, щоб проект в кінцевому результаті був ефективним, необхідно аналізувати і його середовище, насамперед зовнішні (макроекономічні) фактори впливу.

Як відомо з практики, не існує такої ситуації, щоб усі фактори мали тільки негативний, або тільки позитивний вплив на ефективність реалізації проекту.

Для того, щоб мінімізувати негативний вплив макроекономічних факторів на реалізацію проекту, необхідно спрогнозувати його сильні сторони.

Поетапний процес формування та реалізації проекту із врахуванням оцінки його середовища відображено на рис. 1.5.

Рисунок 1.5. Загальний поетапний процес формування та реалізації проекту із врахуванням оцінки його середовища

Оскільки негативного впливу факторів макросередовища на функціонування майбутнього проекту неможливо уникнути, потрібно його мінімізувати. Для цього, перш за все, доцільним є проведення оцінки рівня успішності реалізації проекту та здійснення діагностики майбутніх результатів від реалізації проекту.

Варто пам'ятати, що розробка та реалізація проекту взаємопов'язує в собі велику сукупність структурних елементів, зокрема: витрати, вигоди, учасників, середовище функціонування, ризики, цінності тощо.

Для того, щоб ця система ефективно функціонувала, та в кінцевому підсумку отримала позитивний результат, необхідно чітко проаналізувати та спрогнозувати саме ті вигоди, які сприятимуть досягненню основної мети та цілей проекту [334 с. 190-192].

1.3. Тенденції забезпечення формування та розвитку конкурентного середовища для сучасних підприємств

На фоні загострення економічного становища в країні, починаючи від 2014 року, дуже чітко проглядається динаміка як розвитку, так і занепаду вітчизняних підприємств.

Адже, як відомо, саме в кризових ситуаціях починають визначатися підприємства-лідери, які здатні вести власну діяльність за будь яких умов, тобто можуть чітко застосувати таку рису як пристосування за допомогою «правильних» управлінських рішень для утримання власних позицій на своїх ринкових сегментах, а також і, по можливості, спробувати зайняти й інші «прибуткові» та «сучасні» місця в економічній сфері діяльності.

Проаналізувавши рівні внутрішньої та зовнішньої конкуренції визначено, що внутрішня конкуренція між підприємствами значно переважає. Це пояснюється необхідністю вітчизняних підприємств втримати власні позиції на ринку.

Крім того, ситуація, яка склалася в країні призвела до надзвичайно великої конкурентної боротьби за споживача, а також чіткому зосередженні на виробництві саме тієї продукції (послуг), в якій, перш за все, зацікавлене населення країни.

З проведених досліджень можна впевнено стверджувати, що конкуренція є важливим фактором розвитку підприємств та виступає одним із мотивів пристосовуваності їх до швидких змін як внутрішнього, так і зовнішнього середовищ.

Крім того, варто відзначити те, що розвиток конкурентної боротьби в країні свідчить про її можливість «реанімувати» власну економіку. Запроваджуючи нові стратегії щодо розвитку та вдосконалення, вітчизняні підприємства ведуть боротьбу за покупця (клієнта), і за одно, це сприятиме їхньому збереженні власних позицій на ринку.

Ефективність функціонування конкурентного середовища в країні є надзвичайно важливим аспектом діяльності підприємств. Адже, в сучасному

світі гнучка пристосованість забезпечує «виживання», а також виступає фактором, який сприяє розвитку та самовдосконаленню фірм в різноманітних (як позитивних, так і негативних) фінансово-економічних та політичних умовах [35; с. 115, 117].

Варто відзначити, що в сучасних ринкових умовах здійснення діяльності, кожне підприємство прагне займати як найкращі позиції серед своїх конкурентів. Проте, неможливо цього досягти, якщо не спланувати чітку поетапність застосування фінансової безпеки в системному вигляді.

Фінансова безпека підприємства виступає одним із надзвичайно важливих показників забезпечення фінансової стабільності, а також фінансової незалежності як у зовнішньому, так і внутрішньому середовищах його функціонування. А, отже, і значним чином здійснює вплив на стан забезпеченості ефективної конкурентоспроможності для вітчизняних підприємств.

Відомо, що фінансова безпека підприємства є поняттям комплексним, та включає багато структурних елементів, які охоплюють всі складові підприємства в цілому. Без ефективного впливу одного структурного елементу підприємства не буде продуктивності іншого, і навпаки.

Тобто, вся структура підприємства повинна бути, по перше, задіяною у формуванні та забезпеченні фінансової безпеки, по друге, повинен бути наявний, так званий, позитивний зворотний взаємозв'язок між його структурними елементами в підтримці фінансової безпеки.

До найважливіших етапів щодо формування фінансової безпеки на підприємстві варто віднести, перш за все, забезпечення комплексу фінансових умов, які стосуватимуться наявності та можливостей накопичення власних фінансових ресурсів, на основі оцінки таких фінансово-економічних показників як:

- ліквідність;
- кредитоспроможність;
- платоспроможність;

- прибутковість;
- оборотність активів;
- оборотність оборотних активів;
- рентабельність виробництва;
- рентабельність продаж тощо.

Високі результати даних показників можна вважати найголовнішими для забезпечення стабільності діяльності підприємства. Адже, його прибутковий стан:

- 1) забезпечить умови для ефективного розвитку в майбутньому;
- 2) сприятиме досягненню основних цілей та виконанню поставлених задач;
- 3) створить умови для прогнозування та застосування комплексу необхідних методів щодо уникнення різноманітних кризових та інших негативних явищ на підприємстві.

До основних завдань, які покликана забезпечити фінансова безпека підприємства варто віднести наступні:

- 1) формування та забезпечення стійкої позиції підприємства на ринкових сегментах, а також постійне розширення вже існуючих;
- 2) підтримка конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах ведення бізнесу;
- 3) можливість формувати та накопичувати власні фінансові ресурси для розвитку та розширення діяльності підприємства;
- 4) можливість забезпечення та підтримки кредитоспроможності та фінансової незалежності підприємства на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу його функціонування;
- 5) здатність уникнення різноманітних фінансово-економічних ризиків та інших загроз для підприємницької діяльності;
- 6) захищеність від різноманітних кризових явищ на основі безперебійної роботи підприємства;

7) забезпеченість вміння пристосовуватися до різких змін потреб споживачів та клієнтів;

8) формування вміння ставити інтереси підприємства на перше місце, що сприятиме досягненню основних стратегічних цілей та задач;

9) сприяння в забезпеченні прибутковості підприємства за будь-яких економічних та ринкових умов, на основі як власних фінансових ресурсів, так і власного резервного капіталу;

10) забезпеченість умов для прийняття правильних управлінських рішень в тій чи іншій ситуації, що стосується ефективності формування бізнесу та ведення бізнес-діяльності;

11) формування та забезпечення інвестиційної привабливості підприємства для отримання зовнішніх фінансових ресурсів, що необхідні для здійснення його ефективної виробничо-господарської та фінансово-економічної діяльності;

12) сприяння інноваційному розвитку підприємства на основі його забезпечення необхідними сучасними технічними засобами, що потрібні для виробництва високо-конкурентної продукції (послуг).

Для забезпечення ефективності функціонування фінансової безпеки на підприємстві потрібен відкритий доступ до інформаційних ресурсів. Адже без даних фінансової, економічної, статистичної та іншого необхідного виду інформації, просто неможливо сформувати чітку структуру фінансової безпеки на основі визначення слабких та сильних сторін в діяльності підприємства.

Крім цього, для охоплення певного масиву інформаційного ресурсу, його швидкого опрацювання та отримання необхідних висновків, потрібне сучасне технічне забезпечення, а також висококваліфіковані фахівці в цій сфері.

Отже, формування, реалізація, корегування та постійне вдосконалення фінансової безпеки на підприємстві необхідне: сама по собі дана система є досить змінною, що забезпечує її гнучкість та пристосовуваність до швидкоплинних ринкових умов створення бізнесу та ведення бізнес-діяльності.

Фінансова безпека підприємства сприятиме забезпеченню його фінансової стабільності на основі його фінансової незалежності, що проявляється в наявності достатньої кількості власних фінансових ресурсів та інших джерел, завдяки чому можна здійснювати самофінансування та не залежати від зовнішніх джерел фінансування [42; с. 185-187].

Варто, також врахувати при оцінці забезпеченості конкурентоспроможності й такий елемент, як управлінський аспект програми впровадження корпоративної культури на сучасному підприємстві, який повинен починатися, перш за все, з ідентифікації існуючих проблем, адже, від цього й залежатиме правильність побудови даної системи пріоритетів. Невірна ідентифікація може бути однією з головних невдач проведення такого заходу. Тому, для забезпечення цієї мети, необхідно визначити етапи формування корпоративної культури на підприємстві (рис. 1.6).

Рисунок 1.6. Етапи формування корпоративної культури на підприємстві

Професійне формування особливостей корпоративної культури на підприємстві є складним поетапним процесом участі та співпраці всього персоналу, оснований на великому зібранні даних, їх чіткого і скрупульозного

аналізу та пошуку творчого, але реального та дієвого способу вирішення існуючої проблеми.

Методами аргументації таких дій можуть послужити наступні характеристики нововведень, внесені до системи управління підприємством:

- 1) кількісна оцінка морально-етичного ефекту;
- 2) оперативне впровадження нових культурно-етичних норм та правил;
- 3) одержання, раніше недоступних всередині підприємства нових знань, практики та досвіду;
- 4) об'єктивність та конфіденційність розроблених рекомендацій.

Крім того, варто виділити декілька етапів професіоналізації корпоративної культурної в діяльності сучасних підприємств, з метою забезпечення їхньої конкурентоспроможності:

- зміна існуючого та традиційного значення культури в життєдіяльності суспільства, як загалом, так і в розвитку економіки, науки, виробництва тощо;
- включення культури до системи ринкових відносин (наприклад, корпоративна культура як предмет купівлі-продажу);
- виникнення спеціальної соціальної групи, яка формує та розвиває професійну корпоративну культуру, виробляє та підтримує її стандарти, досвід та практику;
- інституалізація корпоративної культури в системі суспільних відносин в конкретній країні.

Безумовно, запровадження корпоративної культури на підприємствах повинно здійснюватися на високому професійному рівні, інакше вона не буде потрібною на ринку. На сьогоднішній день, рівень ефективності корпоративної культури підприємства можна визначити тільки як професійний вид діяльності, виходячи із ступеня надання послуг, якості продукції, розробки проекту тощо.

Виникнення необхідності корпоративної культури визначається наявністю економічних та управлінських проблем у практичній діяльності господарюючих суб'єктів. Професійна корпоративна культура володіє та має можливість володіти інформацією для вирішення широкого кола питань, що стосуються

економічної та управлінської діяльності підприємств. Адже, корпоративна культура – комплекс етичних норм та моральних принципів для підготовки та представлення рекомендацій для застосування та покращення ситуації в області економіки, фінансів, права, управління. Тобто, це комплекс професійних послуг, що забезпечить підприємству використання найбільш вигідного способу адаптації управлінського середовища в конкретній ринковій ситуації.

Основними задачами щодо формування корпоративної культури на підприємствах, повинні виступати:

1) для підприємства в цілому – підвищення конкурентоспроможності за рахунок покращення своїх управлінських та господарських можливостей;

2) для управлінців – пошук конкурентних переваг шляхом розвитку та використання корпоративної культури як найважливішого із активів підприємства;

3) для персоналу – гарантія заохочувальних та мотиваційних заходів;

4) для інвесторів – створення великого потенціалу для фірми через фінансові активи завдяки довірі;

5) для керівництва – знання та характер компетентності, досягнення успіху.

Взагалі, процес функціонування підприємства не може існувати без корпоративної культури тому, що це хоча і невидимий, проте, дуже відчутний чинник внутрішнього середовища підприємства, який проявляється в його діяльності, та й в існуванні загалом.

Ефективними та постійно адаптованими до сучасних подій і всякого роду змін є тільки ті підприємства, які повсякчасно вдосконалюють свою корпоративну культуру.

Адже, не даремно вона є однією із найважливіших складових елементів підприємства, що має формальні та неформальні аспекти, дослідження та співвідношення яких дозволяє ефективно створювати та розвивати успішне підприємство [40; с. 80-82].

Висновки до розділу 1

У розділі 1 «Теоретично-практичні особливості управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності» висвітлено можливості здійснення управління ризиками в сучасних економічних умовах діяльності підприємств, представлено особливості процесу управління ризиками як способу мінімізації їх негативного впливу в діяльності підприємств, а також тенденції забезпечення формування та розвитку конкурентного середовища для сучасних підприємств.

Визначено, що саме економічна нестабільність, зростання потенційних конкурентів, наявність товарів-замінників та багато інших аспектів вимагають від українських підприємств саморозвитку на основі різноманітних новітніх стратегій, інноваційних розробок тощо, що в свою чергу і формує власну конкурентоспроможність, яка в кінцевому підсумку сприятиме їхньому ефективному розвитку та виходу на нові ринкові сегменти.

Досліджено, що будь-яка фінансова діяльність підприємства в усіх її проявах пов'язана з різноманітними ризиками, вплив яких на результати його господарської діяльності є варіативним. Адже, ризик – можливість невідповідності реально отриманих результатів реалізованого рішення поставленим завданням. Невизначеність зовнішнього середовища обумовлена тим, що залежить від множини змінних, поведінку яких не завжди можна точно передбачити (пропозиції на товари, кошти, фактори виробництва, багатоваріантність сфер використання капіталів, різноманітність критеріїв переваги інвестування коштів, обмеженість інформації тощо). Призначення аналізу ризику полягає в одержанні необхідних даних для прийняття рішень, про доцільність участі в проекті й оцінці наслідків.

Зазначено, що ефективність функціонування конкурентного середовища в країні є надзвичайно важливим аспектом діяльності підприємств, адже, гнучка пристосованість забезпечує «виживання», а також виступає фактором, який сприяє розвитку та самовдосконаленню фірм в різноманітних (як позитивних, так і негативних) фінансово-економічних та політичних умовах.

РОЗДІЛ 2 ФІНАНСОВА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОГО СТАНУ ПАТ «ТЕРА»

2.1. Характеристика сфери діяльності та оцінка результатів основних фінансових показників підприємства

Відповідно до діяльності, яку здійснює ПАТ «Тера», дане підприємство відноситься до ринку кондитерських виробів, а також належить до галузі харчової промисловості України, в цілому.

Основними виробами даного підприємства являються: зефір, пряники, печиво, вафлі, мармелад, сушка, цукерки, драже тощо.

Роком заснування даного підприємства вважається 1945 рік. Протягом лютого 2011 року, на основі рішення загальних зборів акціонерів, підприємство отримало назву – ПАТ «Тера», яка є незмінною й до тепер [12].

Для оцінки ефективної діяльності будь-якого підприємства головним фактором виступає його ресурсне забезпечення, до складу якого входять: персонал, виробничі фонди, запаси, оборотні кошти, нематеріальні активи, власні та позичені кошти, дебіторська та кредиторська заборгованості, додаткові та резервні кошти, чистий дохід, валовий прибуток тощо.

Отже, при дослідженні фінансово-ресурсного забезпечення досліджуваного підприємства, перш за все, необхідно проаналізувати тенденцію його основних фінансових результатів.

Адже, саме від результатів цих показників залежатиме подальша ефективність його майбутньої виробничо-господарської діяльності, що відобразатиметься в можливостях до самофінансування, самозабезпечення, саморозвитку, а також відобразатиме можливість щодо уникнення ризиків втрати прибутковості, ліквідності, платоспроможності та ін.

Передусім, варто проаналізуємо зміни, що відбувалися з результатами основних фінансових показників щодо діяльності ПАТ «Тера» протягом 2014-2018 років (рис. 2.1).

Рисунок 2.1. Динаміка основних фінансових результатів діяльності ПАТ «Тера» протягом 2014-2018 років, тис. грн.

Проаналізувавши зміни основних фінансових результатів, що відображають загальну діяльність ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки, отримано наступні дані.

Зміни результатів чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за 2014-2018 роки склали: 2014 р. – 30419 тис. грн.; 2015 р. – 48041 тис. грн. (на 17622 тис. грн. або на 57,93 % більше, ніж результат показника за 2014 р.); 2016 р. – 55971 тис. грн. (на 7930 тис. грн. або на 16,51 % більше, ніж значення показника протягом 2015 р.); 2017 р. – 54350 тис. грн. (на -1621 тис. грн. або на -2,90 % менше, ніж результат показника за 2016 р.); 2018 р. – 49495 тис. грн. (на -4855 тис. грн. або на -8,93 % менше, ніж результат показника за 2017 р.).

В свою чергу, динаміка результатів валового прибутку досліджуваного підприємства протягом 2014-2018 років мала наступні зміни: 2014 р. – 2778 тис. грн.; 2015 р. – 8070 тис. грн. (на 5292 тис. грн. або на 190,50 % більше, ніж результат показника за 2014 р.); 2016 р. – 8651 тис. грн. (на 581 тис. грн. або на 7,20 % більше, ніж значення показника 2015 р.); 2017 р. – 9148 тис. грн. (на 497 тис. грн. або на 5,75 % більше, ніж показник за 2016 р.); 2018 р. – 4827 тис. грн. (на -4321 тис. грн. або на -47,23 % менше, ніж показник 2017 р.).

Тенденції зміни результатів чистого фінансового результату (прибутку, збитку) досліджуваного підприємства за 2014-2018 роки є наступними: 2014 р. – -3657 тис. грн.; 2015 р. – 1395 тис. грн. (на 5052 тис. грн. або на -138,15 % більше, ніж результат показника 2014 р.); 2016 р. – 1416 тис. грн. (на 21 тис. грн. або на 1,51 % більше, ніж результат цього показника в 2015 р.); 2017 р. – -788 тис. грн. (на -2204 тис. грн. або на -155,65 % менше, ніж результат показника за 2016 р.); 2018 р. – -8016 тис. грн. (на -7228 тис. грн. або на -917,25 % менше, ніж результат показника за 2017 р.).

Проаналізувавши отримані результати основних фінансових показників діяльності досліджуваного підприємства виявлено ряд як позитивних, так і негативних їхніх змін. Так, протягом 2018 р. діяльності на даному ПАТ «Тера» наявний збиток у розмірі -8016 тис. грн. За 2017 р. також отримано збиток на суму -788 тис. грн. Збиток був присутній на ПАТ «Тера» й протягом 2014 р. його діяльності, а саме в розмірі -3657 тис. грн. Виявлено, що прибутковим дане підприємство було тільки протягом 2015-2016 років його діяльності: 2015 р. – 1395 тис. грн.; 2016 р. – 1416 тис. грн., відповідно.

Отже, на основі визначеної та представленої динаміки помітно, що основні фінансові результати ПАТ «Тера» протягом 2017-2018 років мають негативну тенденцію спаду відносно даних 2015-2016 років, де відбулися позитивні зміни росту цих показників.

Отримана сума збитку в розмірі -8016 тис. грн. свідчить про відносно негативний фінансовий стан досліджуваного підприємства протягом 2018 року.

Крім, цього варто зауважити, що протягом 2014-2017 років динаміка результатів валового прибутку на ПАТ «Тера» мала позитивну тенденцію росту.

В цьому випадку доцільним є аналіз динаміки витрат досліджуваного підприємства, для точнішого визначення ситуації щодо його збиткової діяльності. Варто дослідити та проаналізувати зміни, що відбувалися з результатами витрат на досліджуваному ПАТ «Тера» протягом 2014-2018 років його виробничо-господарської діяльності.

На основі представлених результатів витрат досліджуваного підприємства помітно значну тенденцію їхнього росту протягом 2014-2018 років, зокрема це стосується статті собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), динаміка якої показана на рис. 2.2.

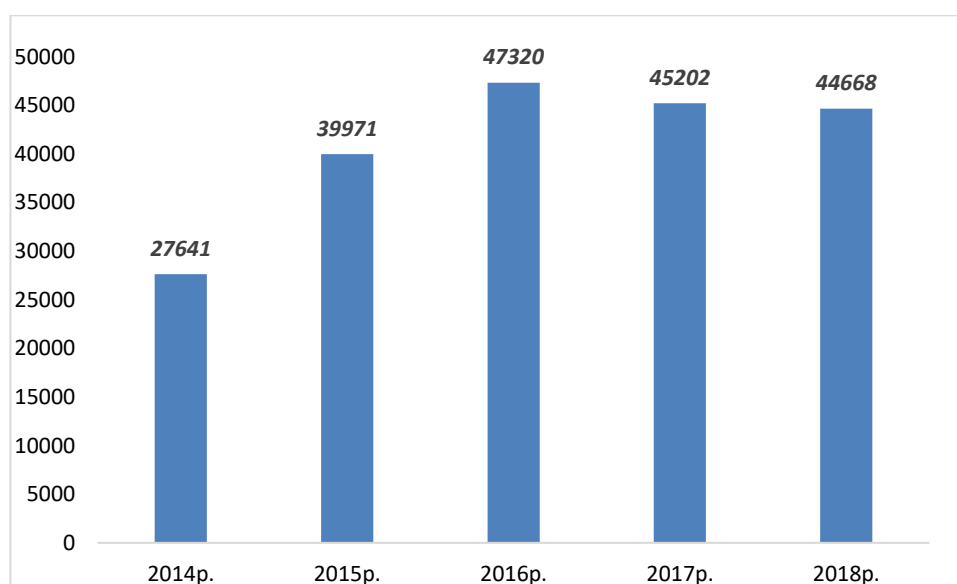

Рисунок 2.2. Динаміка результатів собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки, тис. грн.

Дослідивши зміни результатів, що стосуються статті собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки виявлено наступні їхні зміни: 2014 р. – 27641 тис. грн.; 2015 р. – 39971 тис. грн. (на 12330 тис. грн. або на 44,61 % більше, ніж результат 2014 р.); 2016 р. – 47320

тис. грн. (на 7349 тис. грн. або на 18,39 % більше, ніж значення показника 2015 р.); 2017 р. – 45202 тис. грн. (на -2118 тис. грн. або на -4,48 % менше, ніж значення показника за 2016 р.); 2018 р. – 44668 тис. грн. (на -534 тис. грн. або на -1,18 % менше, ніж результат показника 2017 р.).

Отже, сума собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) ПАТ «Тера» має позитивну динаміку росту протягом 2014-2016 років, за 2017-2018 роки дана стаття має незначний спад відносно результату 2016 року.

Досить важливим етапом виступає оцінка всіх інших статей витрат досліджуваного підприємства, динаміка яких відображена на рис. 2.3.

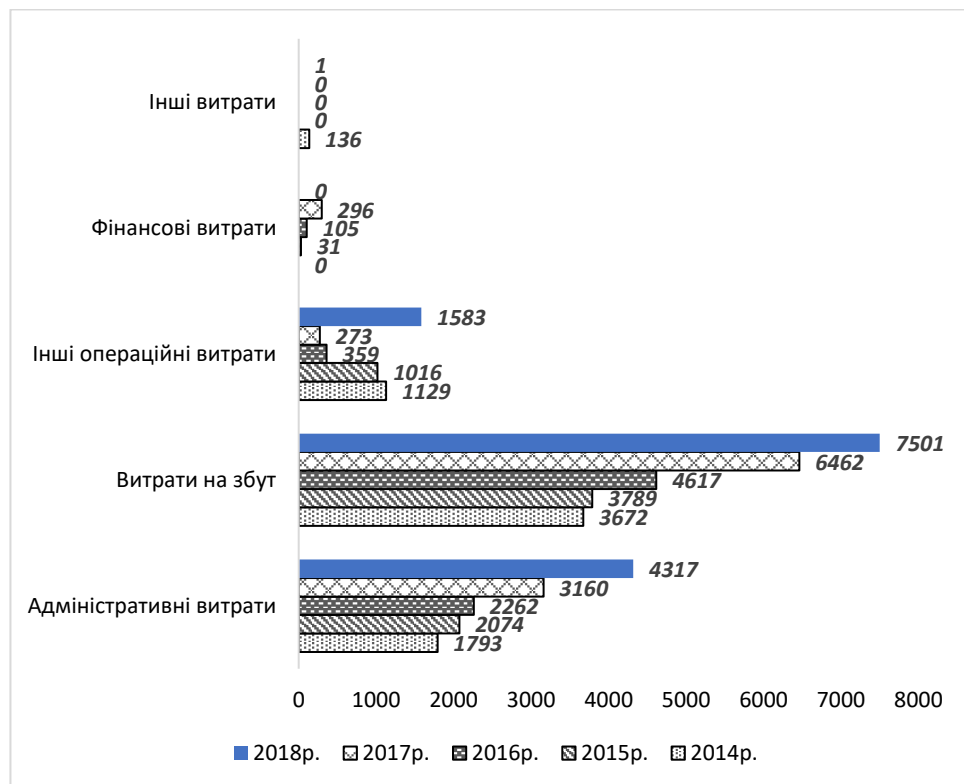

Рисунок 2.3. Динаміка результатів статей витрат ПАТ «Тера» протягом 2014-2018 років, тис. грн.

З представлених даних видно, що протягом 2014-2018 років значення статей витрат на досліджуваному підприємстві мали наступні тенденції змін.

Найбільша частка в загальній структурі статей витрат належить витратам на збут, динаміка яких протягом 2014-2018 років має доволі масштабний характер зростання: 2014 р. дана стаття склала 3672 тис. грн.; 2015 р. – 3789 тис. грн. (на 117 тис. грн. або на 3,19 % більше, ніж значення показника за 2014 р.); 2016 р. – 4617 тис. грн. (на 828 тис. грн. або на 21,85 % більше за результат за 2015 р.); 2017 р. – 6462 тис. грн. (на 1845 тис. грн. або на 39,96 % більше, ніж показник 2016 р.); 2018 р. – 7501 тис. грн. (на 1039 тис. грн. або на 16,08 % більше, ніж результат 2017 р.).

Друге місце за величиною займають адміністративні витрати. Тенденції зміни цієї статті також відображають збільшення результатів протягом 2014-2017 років: 2014 р. дана стаття склала 1793 тис. грн.; 2015 р. – 2074 тис. грн. (на 281 тис. грн. або на 15,67 % більше, ніж показник 2014 р.); 2016 р. – 2262 тис. грн. (на 188 тис. грн. або на 9,06 % більше, ніж результат статті 2015 р.); 2017 р. – 3160 тис. грн. (на 898 тис. грн. або на 39,70 % більше, ніж значення показника 2016 р.); за 2018 р. – 4317 тис. грн. (на 1157 тис. грн. або на 36,61 % більше, ніж результат за 2017 р.).

На третьому місці розташувалися інші операційні витрати, динаміка яких протягом 2014-2017 років має спадну тенденцію: 2014 р. показник дорівнював 1129 тис. грн.; 2015 р. – 1016 тис. грн. (на -113 тис. грн. або на -10,01 % менше, ніж значення показника 2014 р.); 2016 р. – 359 тис. грн. (на -657 тис. грн. або на -64,67 % менше, ніж результат статті 2015 р.); 2017 р. – 273 тис. грн. (на -86 тис. грн. або на -23,96 % менше, ніж значення 2016 р.); 2018 р. – 1583 тис. грн. (на 1310 тис. грн. або на 479,85 % більше за результат 2017 р.).

Крім цього, протягом 2017 р. значну суму займають фінансові витрати – 296 тис. грн., тобто на 191 тис. грн. або на 181,90 % більше, порівняно з результатом 2016 р. (105 тис. грн.). За 2015 р. дана стаття становила 31 тис. грн., тобто на -74 тис. грн. або на -238,71 % менше, ніж результат 2016 р.

Що ж стосується суми інших витрат, то протягом 2015-2017 років дана стаття є незмінною та дорівнює нулю. За 2014 р. результат цієї статті складав 136 тис. грн., а за 2018 р. результат складав 1 тис. грн.

Доцільним в дослідженні виступає й оцінка динаміки результатів елементів операційних витрат на даному підприємстві протягом 2014-2018 років його діяльності.

Динаміка результатів статті операційних витрат ПАТ «Тера» протягом 2014-2018 років показна на рис. 2.4.

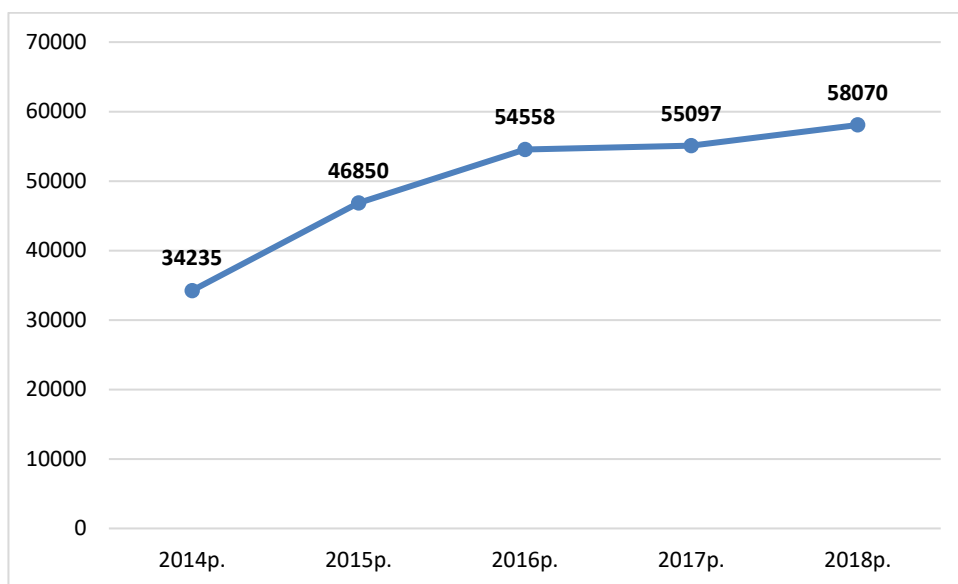

Рисунок 2.4. Динаміка результатів операційних витрат ПАТ «Тера» протягом 2014-2018 років, тис. грн.

Отже, як видно з наведених даних, сума операційних витрат на досліджуваному підприємстві має динаміку росту їхніх результатів.

Так, протягом 2014 р. сума операційних витрат на даному підприємстві склала 34235 тис. грн.; 2015 р. – 46850 тис. грн. (на 12615 тис. грн. або на 36,85 % більше, ніж сума 2014 р.); 2016 р. – 54558 тис. грн. (на 7708 тис. грн. або на 16,45 % більше, порівняно з сумою 2015 р.); 2017 р. – 55097 тис. грн. (на 539 тис. грн. або на 0,99 % більше, в порівнянні з результатом за 2016 р.); 2018 р. – 58070 тис. грн. (на 2973 тис. грн., або на 5,39 % більше, аніж результат за 2017 р.).

Докладніша оцінка зміни результатів елементів операційних витрат, зокрема, суми матеріальних витрат протягом 2014-2018 років свідчить про

тенденцію їхнього росту. Так, сума матеріальних витрат за 2014 р. склала 20910 тис. грн.; 2015 р. – 32404 тис. грн. (на 11494 тис. грн. або на 54,97 % більше від суми 2014 р.); 2016 р. – 37901 тис. грн. (на 5497 тис. грн. або на 16,96 % більше за значення 2015 р.); 2017 р. – 34200 тис. грн. (на -3701 тис. грн. або на -9,76 % менше, ніж сума 2016 р.); 2018 р. – 36267 тис. грн. (на 2067 тис. грн. або на 6,04 % більше, відносно результату за 2017 р.).

Результати витрат на оплату праці мають позитивну тенденцію росту протягом всього аналізованого періоду: 2014 р. – 6092 тис. грн.; 2015 р. – 6755 тис. грн. (на 663 тис. грн. або на 10,88 % більше, ніж у 2014 р.); 2016 р. – 8111 тис. грн. (на 1356 тис. грн. або на 20,07 % більше від суми 2015 р.); 2017 р. – 11939 тис. грн. (на 3828 тис. грн. або на 47,20 % більше, порівняно із результатом 2016 р.); 2018 р. – 13741 тис. грн. (на 1802 тис. грн. або на 15,09 % більше порівняно з сумою 2017 р.).

Сума відрахувань на соціальні заходи за 2014 р. складала 1500 тис. грн.; 2015 р. – 2286 тис. грн. (на 786 тис. грн. або на 52,40 % більше, ніж в 2014 р.); 2016 р. – 1804 тис. грн. (на -482 тис. грн. або на -21,08 % менше, відносно результату цієї статті за 2015 р.); 2017 р. – 3982 тис. грн. (на 2178 тис. грн. або на 120,73 % більше від суми 2016 р.); 2018 р. – 2826 тис. грн. (на -1156 тис. грн. або на -29,03% менше за результат 2017 р.).

Результати амортизаційних відрахувань мають динаміку спаду: 2014 р. – 769 тис. грн.; 2015 р. – 831 тис. грн. (на 62 тис. грн. або на 8,06 % більше від суми 2014 р.); 2016 р. – 804 тис. грн. (на -27 тис. грн. або на -3,25 % менше від результату 2015 р.); 2017 р. – 683 тис. грн. (на -121 тис. грн. або на -15,05 % менше за результат показника 2016 р.); 2018 р. – 636 тис. грн. (на -47 тис. грн. або на -6,88 % менше від значення 2017 р.).

Сума інших операційних витрат мала наступну динаміку: 2014 р. – 4964 тис. грн.; 2015 р. – 4574 тис. грн. (на -390 тис. грн. або на -7,86 % менше від суми 2014 р.); 2016 р. – 5938 тис. грн. (на 1364 тис. грн. або на 29,82 % більше за результат 2015 р.); 2017 р. – 4293 тис. грн. (на -1645 тис. грн. або на -27,70 %

менше за значення 2016 р.); 2018 р. – 4600 тис. грн. (на 307 тис. грн. або на 7,15% більше від показника 2017 р.).

2.2. Оцінка стану платоспроможності підприємства

Показник платоспроможності виступає одним із найважливіших критеріїв оцінки щодо ступеня ефективності здійснення діяльності будь-якого підприємства, особливо в сучасних ринкових умовах.

Крім цього, показник платоспроможності підприємства на пряму пов'язаний із станом його ліквідності.

Адже, саме стан рівня ліквідності підприємства відображається в можливості погашення власних боргів за рахунок власних коштів. Чим вищим є даний рівень, тим кращим є фінансове забезпечення, а також фінансово-економічний стан підприємства, взагалі.

Доцільним є здійснення оцінки щодо стану ліквідності та платоспроможності даного ПАТ «Тера» протягом 2014-2018 років.

Для цього потрібно проаналізувати:

- 1) зміни результатів фінансових ресурсів на основі оцінки їх ліквідності по певних групах активів балансу (Форма № 1);
- 2) динаміку результатів щодо стану зобов'язань даного підприємства по певних групах пасивів балансу (Форма № 1);
- 3) тенденції міни на основі співставлення отриманих результатів по певних групах активів та певних групах пасивів балансу підприємства.

Отже, потрібно провести наступні розрахунки протягом 2014-2018 років на основі оцінки груп активів балансу:

- 1) група A_1 або група найліквідніших активів:

2014 р.:

$$A_1 = \Phi. 1р. (1160 + 1165) = 62 \text{ тис. грн.}$$

2015 р.:

$$A_1 = \Phi. 1p. (1160 + 1165) = 76 \text{ тис. грн.}$$

2016 p.:

$$A_1 = \Phi. 1p. (1160 + 1165) = 389 \text{ тис. грн.}$$

2017 p.:

$$A_1 = \Phi. 1p. (1160 + 1165) = 276 \text{ тис. грн.}$$

2018 p.:

$$A_1 = \Phi. 1p. (1160 + 1165) = 160 \text{ тис. грн.}$$

2) група A_2 або група швидко ліквідних активів:

2014 p.:

$$A_2 = \Phi. 1p. (1115 + 1120 + 1125 + 1130 + 1135 + 1140 + 1145 + 1150 + 1155) = 1679 + 36 + 208 = 1923 \text{ тис. грн.}$$

2015 p.:

$$A_2 = \Phi. 1p. (1115 + 1120 + 1125 + 1130 + 1135 + 1140 + 1145 + 1150 + 1155) = 1927 + 40 + 207 = 2174 \text{ тис. грн.}$$

2016 p.:

$$A_2 = \Phi. 1p. (1115 + 1120 + 1125 + 1130 + 1135 + 1140 + 1145 + 1150 + 1155) = 2497 + 15 + 512 = 3024 \text{ тис. грн.}$$

2017 р.:

$$A_2 = \Phi. 1р. (1115 + 1120 + 1125 + 1130 + 1135 + 1140 + 1145 + 1150 + 1155) = 2393 + 22 + 301 = 2716 \text{ тис. грн.}$$

2018 р.:

$$A_2 = \Phi. 1р. (1115 + 1120 + 1125 + 1130 + 1135 + 1140 + 1145 + 1150 + 1155) = 913 + 23 + 243 = 1179 \text{ тис. грн.}$$

3) група A_3 або група повільно ліквідних активів:

2014 р.:

$$A_3 = \Phi. 1р. (1100 + 1110 + 1170 + 1180 + 1190 + 1200) = 2720 + 2 = 2722 \text{ тис. грн.}$$

2015 р.:

$$A_3 = \Phi. 1р. (1100 + 1110 + 1170 + 1180 + 1190 + 1200) = 4020 + 6 = 4026 \text{ тис. грн.}$$

2016 р.:

$$A_3 = \Phi. 1р. (1100 + 1110 + 1170 + 1180 + 1190 + 1200) = 6468 + 6 + 52 = 6526 \text{ тис. грн.}$$

2017 р.:

$$A_3 = \Phi. 1р. (1100 + 1110 + 1170 + 1180 + 1190 + 1200) \\ = 4815 + 8 + 69 = 4892 \text{ тис. грн.}$$

2018 р.:

$$A_3 = \Phi. 1р. (1100 + 1110 + 1170 + 1180 + 1190 + 1200) \\ = 4978 + 10 + 117 = 5105 \text{ тис. грн.}$$

4) група A_4 або група важко ліквідних активів:

2014 р.:

$$A_4 = \Phi. 1р. 1095 = 4346 \text{ тис. грн.}$$

2015 р.:

$$A_4 = \Phi. 1р. 1095 = 3929 \text{ тис. грн.}$$

2016 р.:

$$A_4 = \Phi. 1р. 1095 = 3495 \text{ тис. грн.}$$

2017 р.:

$$A_4 = \Phi. 1р. 1095 = 4352 \text{ тис. грн.}$$

2018 р.:

$$A_4 = \Phi. 1р. 1095 = 2646 \text{ тис. грн.}$$

Отже, з отриманих даних щодо результатів груп активів видно, що протягом всього аналізованого періоду на ПАТ «Тера» переважають повільно ліквідні активи (група А₃), але крім суми за 2014 р., яка склала 2722 тис. грн. Протягом 2015 р. дана група склала 4026 тис. грн.; за 2016 р. – 6526 тис. грн.; за 2017 р. – 4892 тис. грн.; за 2018 р. – 5105 тис. грн. Тобто спостерігається тенденція росту результатів цієї групи активів.

На другому місці знаходяться важко ліквідні активи (група А₄) з наступними результатами: 2014 р. – 4346 тис. грн.; 2015 р. – 3929 тис. грн.; 2016 р. – 3495 тис. грн.; 2017 р. – 3452 тис. грн.; 2018 р. – 2646 тис. грн., відповідно.

На третьому місці розташувалися швидко ліквідні активи підприємства (група А₂) з результатами: 2014 р. – 1923 тис. грн.; 2015 р. – 2174 тис. грн.; 2016 р. – 3024 тис. грн.; 2017 р. – 2716 тис. грн.; 2018 р. – 1179 тис. грн., відповідно.

Четверту сходинку займають найліквідніші активи (група А₁) з результатами: 2014 р. – 62 тис. грн.; 2015 р. – 76 тис. грн.; 2016 р. – 389 тис. грн.; 2017 р. – 276 тис. грн.; 2018 р. – 160 тис. грн., відповідно.

Отримане дане розташування результатів активів по їхніх групах ліквідності виступає негативним фактором для діяльності даного підприємства.

На наступному етапі оцінки, необхідно здійснити наступні розрахунки протягом 2014-2018 років на основі оцінки груп пасивів балансу:

1) група П₁ або група термінових чи негайних пасивів:

2014 р.:

$$П_1 = Ф. 1р. (1615 + 1650) = 1816 \text{ тис. грн.}$$

2015 р.:

$$П_1 = Ф. 1р. (1615 + 1650) = 2639 \text{ тис. грн.}$$

2016 р.:

$$\Pi_1 = \Phi. 1р. (1615 + 1650) = 4314 \text{ тис. грн.}$$

2017 р.:

$$\Pi_1 = \Phi. 1р. (1615 + 1650) = 3513 \text{ тис. грн.}$$

2018 р.:

$$\Pi_1 = \Phi. 1р. (1615 + 1650) = 5104 \text{ тис. грн.}$$

2) група Π_2 або група короткострокових пасивів:

2014 р.:

$$\begin{aligned} \Pi_2 = \Phi. 1р. (1600 + 1605 + 1610 + 1620 + 1625 + 1630 + 1660 + 1690 \\ + 1700) = 137 + 149 + 116 + 252 + 233 + 2593 \\ = 3480 \text{ тис. грн.} \end{aligned}$$

2015 р.:

$$\begin{aligned} \Pi_2 = \Phi. 1р. (1600 + 1605 + 1610 + 1620 + 1625 + 1630 + 1660 + 1690 \\ + 1700) = 271 + 110 + 268 + 323 + 1442 = 2414 \text{ тис. грн.} \end{aligned}$$

2016 р.:

$$\begin{aligned} \Pi_2 = \Phi. 1р. (1600 + 1605 + 1610 + 1620 + 1625 + 1630 + 1660 + 1690 \\ + 1700) = 1660 + 38 + 68 + 334 + 448 + 4 = 2552 \text{ тис. грн.} \end{aligned}$$

2017 р.:

$$\begin{aligned} \Pi_2 = \Phi. 1р. (1600 + 1605 + 1610 + 1620 + 1625 + 1630 + 1660 + 1690 \\ + 1700) = 367 + 70 + 392 + 149 + 1065 = 2043 \text{ тис. грн.} \end{aligned}$$

2018 р.:

$$\begin{aligned} \Pi_2 = \Phi. 1р. (1600 + 1605 + 1610 + 1620 + 1625 + 1630 + 1660 + 1690 \\ + 1700) = 20 + 99 + 464 + 176 + 5463 = 6222 \text{ тис. грн.} \end{aligned}$$

3) група Π_3 або група довгострокових пасивів:

2014 р.:

$$\Pi_3 = \Phi. 1р. 1595 = 0 \text{ тис. грн.}$$

2015 р.:

$$\Pi_3 = \Phi. 1р. 1595 = 0 \text{ тис. грн.}$$

2016 р.:

$$\Pi_3 = \Phi. 1р. 1595 = 0 \text{ тис. грн.}$$

2017 р.:

$$\Pi_3 = \Phi. 1р. 1595 = 0 \text{ тис. грн.}$$

2018 р.:

$$\Pi_3 = \Phi. 1р. 1595 = 0 \text{ тис. грн.}$$

4) група Π_4 або група постійних чи стійких пасивів:

2014 р.:

$$\Pi_4 = \Phi. 1р. 1495 = 3757 \text{ тис. грн.}$$

2015 р.:

$$\Pi_4 = \Phi. 1р. 1495 = 5152 \text{ тис. грн.}$$

2016 р.:

$$\Pi_4 = \Phi. 1р. 1495 = 6568 \text{ тис. грн.}$$

2017 р.:

$$\Pi_4 = \Phi. 1р. 1495 = 5780 \text{ тис. грн.}$$

2018 р.:

$$\Pi_4 = \Phi. 1р. 1495 = -2236 \text{ тис. грн.}$$

Дослідивши результати певні групи пасивів, іншими словами, стан зобов'язань на даному підприємстві за терміновістю їх погашення виявлено, що протягом 2014-2017 років переважає група постійних чи стійких пасивів (Π_4), але крім суми 2014 р. (3757 тис. грн.). Так, протягом 2015 р. дана складова становить 5152 тис. грн.; за 2016 р. – 6568 тис. грн.; за 2017 р. – 5780 тис. грн.; за 2018 р. – -2236 тис. грн., відповідно.

На другій сходинці розмістилася група термінових чи негайних пасивів (Π_1), крім суми 2014 р. (1816 тис. грн.): за 2015 р. – 2639 тис. грн.; за 2016 р. – 4314 тис. грн.; за 2017 р. – 3513 тис. грн.; за 2018 р. – 5104 тис. грн., відповідно.

Третє місце посіла група короткострокових пасивів (Π_2) з наступними результатами: 2014 р. – 3480 тис. грн.; 2015 р. – 2414 тис. грн.; 2016 р. – 2552 тис. грн.; 2017 р. – 2043 тис. грн.; 2018 р. – 6222 тис. грн., відповідно.

Група довгострокових пасивів (Π_3) протягом 2014-2018 років відсутня на досліджуваному підприємстві та дорівнює нулю.

Для більш чіткої оцінки щодо загальної ліквідності балансу ПАТ «Тера» потрібно здійснити, так зване, порівняння результатів сум щодо сформованих груп, яке дозволить визначити тип ліквідності балансу та тенденції змін у його структурі.

Баланс підприємства слід вважати абсолютно ліквідним, якщо виконується представлена рівність:

$$A_1 \geq \Pi_1; A_2 \geq \Pi_2; A_3 \geq \Pi_3; A_4 \leq \Pi_4, \quad (2.1)$$

Якщо, одна чи декілька зазначених нерівностей мають протилежні знаки, аніж в представлено оптимальному варіанті, то стан ліквідності балансу не вважається абсолютно ліквідним.

В свою чергу, виконання четвертої нерівності свідчить про те, що на досліджуваному підприємстві наявне дотримання мінімальної умови щодо забезпечення його фінансової стійкості, тобто відображається наявність незначної суми власних оборотних коштів.

Результати співвідношення суми між групами активів та пасивів щодо стану ліквідності балансу ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки відображені в табл. 2.1.

Отже, співставивши отримані результати суми між певними групами активів та пасивів отримано наступні висновки:

1) 2014 р. – за даний період баланс досліджуваного підприємства не є абсолютно ліквідним, адже, з необхідної рівності виконується тільки третя умова. Дана ситуація свідчить про недостатність власних оборотних активів на підприємстві;

**Результати співвідношення суми між групами активів та пасивів щодо
стану ліквідності балансу ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки, тис. грн.**

2014 р.			2015 р.			2016 р.			2017 р.			2018 р.		
(A ₁)	≤	(П ₁)	(A ₁)	≤	(П ₁)	(A ₁)	≤	(П ₁)	(A ₁)	≤	(П ₁)	(A ₁)	≤	(П ₁)
62		1816	76		2639	389		4314	276		3513	160		5104
(A ₂)	≤	(П ₂)	(A ₂)	≤	(П ₂)	(A ₂)	≥	(П ₂)	(A ₂)	≥	(П ₂)	(A ₂)	≤	(П ₂)
1923		3480	2174		2414	3024		2552	2716		2043	1179		6222
(A ₃)	≥	(П ₃)	(A ₃)	≥	(П ₃)	(A ₃)	≥	(П ₃)	(A ₃)	≥	(П ₃)	(A ₃)	≥	(П ₃)
2722		0	4026		0	6526		0	4892		0	5105		0
(A ₄)	≥	(П ₄)	(A ₄)	≤	(П ₄)	(A ₄)	≤	(П ₄)	(A ₄)	≤	(П ₄)	(A ₄)	≥	(П ₄)
4346		3757	3929		5152	3495		6568	3452		5780	2646		-2236

2) 2015 р. – за даний період баланс досліджуваного підприємства не є абсолютно ліквідним, адже, з необхідної рівності виконується тільки третя та четверта умови, що свідчить про наявність суми оборотних коштів;

3) 2016 р. – за даний період баланс досліджуваного підприємства не є абсолютно ліквідним, адже, з необхідної рівності виконуються усі умови окрім першої, що свідчить про деяку забезпеченість даного підприємства власними фінансовими ресурсами;

4) 2017 р. – за даний період баланс досліджуваного підприємства не є абсолютно ліквідним, адже, з необхідної рівності виконуються усі умови окрім першої, що характеризує певну наявність власних фінансових ресурсів на даному підприємстві;

5) 2018 р. – за даний період баланс досліджуваного підприємства не є абсолютно ліквідним, адже, з необхідної рівності виконується тільки третя умова, що свідчить про недостатність власних оборотних активів на даному підприємстві.

На основі, вище отриманих результатів можна констатувати той факт, що баланс ПАТ «Тера» протягом 2014-2018 років не є абсолютно ліквідним, оскільки не виконуються всі вказані умови рівняння (2.1).

Дана ситуація потребує негайного вирішення щодо можливості залучення додаткових джерел фінансування власної діяльності, а також запровадженні необхідності здійснення так званої оптимізації власних наявних фінансових

ресурсів на основі глобальної оцінки фінансового забезпечення досліджуваного підприємства на основі виявлення як нерентабельних статей, так і зайвих статей витрат тощо.

2.3. Оцінка стану прибутковості підприємства

Отримані кінцеві фінансові результати діяльності кожного з підприємств характеризуються не лише абсолютними їх показниками щодо прибутку чи збитку. Існує, так зване, порівняння затрачених фінансових ресурсів, на основі якого визначається корисність, тобто економічна ефективність або економічний ефект від даних затрат. Такий вид фінансових показників називається відносними. Одними з таких фінансових характеристик являються показники рентабельності.

В даному дослідженні варто проаналізувати динаміку результатів показників рентабельності за 2014-2018 роки діяльності ПАТ «Тера»:

1). Рентабельність активів:

$$Pa = \frac{\Phi.2p.2350}{\Phi.1p.1300} \quad (2.2)$$

2014 р.:

$$Pa = \frac{-3657}{9053} = -0.404 = -40.40\%$$

2015 р.:

$$Pa = \frac{1395}{10205} = 0.137 = 13.67\%$$

2016 р.:

$$Pa = \frac{1416}{13434} = 0.105 = 10.50\%$$

2017 р.:

$$Pa = \frac{-788}{11336} = -0.0695 = -6.95\%$$

2018 р.:

$$Pa = \frac{-8016}{9090} = -0.8818 = -88.18\%$$

Даний показник рентабельності активів покликаний характеризувати, наскільки ефективно дане підприємство використовує всі свої наявні активи для отримання, в кінцевому підсумку, прибутку. Провівши потрібні розрахунки виявлено, що протягом 2014 р. на досліджуваному підприємстві спостерігається збитковість активів, адже, за цей період на ПАТ «Тера» наявний збиток в сумі - 3655 тис. грн. З 2015 р. ситуація істотно покращилася, сума прибутку за цей час склала 1395 тис. грн., тобто ПАТ «Тера» отримало 13,67 коп. чистого прибутку на кожен вкладену гривню активів. Протягом 2016 р. – 10,54 коп. У 2017 р. на даному підприємстві знову отримано збиток в сумі -788 тис. грн., що пояснюється збільшенням суми адміністративних витрат та витрат на збут.

2). Рентабельність власного капіталу:

$$P_{вк} = \frac{\Phi.2р.2350}{\Phi.1р.1495} \quad (2.3)$$

2014 р.:

$$P_{вк} = \frac{-3657}{3757} = -0.97 = -97.00\%$$

2015 р.:

$$P_{вк} = \frac{1395}{5152} = 0.27 = 27.00\%$$

2016 р.:

$$P_{вк} = \frac{1416}{6568} = 0.21 = 21.00\%$$

2017 р.:

$$P_{вк} = \frac{-788}{5780} = -0.14 = -14.00\%$$

2018 р.:

$$P_{вк} = \frac{-8016}{-2236} = -3.58 = -35.80\%$$

Рентабельність власного капіталу виступає основною інвестиційною характеристикою, адже, відображає норму прибутку на власні кошти. Розрахувавши рентабельність власного капіталу можна зробити висновок, що прибутковими роками для підприємства були 2015-2016 роки (27,00 % та 21,00 %, відповідно). З даних розрахунків видно, наскільки негативно вплинула фінансово-економічна криза 2014 р. на виробничо-господарську діяльність підприємства (-97,00 %).

3). Рентабельність продукції:

$$P_{np} = \frac{\Phi.2p.2090}{\Phi.2p.2050} \quad (2.4)$$

2014 р.:

$$P_{np} = \frac{2778}{27641} = 0.10 = 10.00\%$$

2015 р.:

$$P_{np} = \frac{8070}{39971} = 0.20 = 20.00\%$$

2016 р.:

$$P_{np} = \frac{8651}{47320} = 0.18 = 18.00\%$$

2017 р.:

$$P_{np} = \frac{9148}{45202} = 0.20 = 20.00\%$$

2018 р.:

$$P_{np} = \frac{4827}{44668} = 0.10 = 10.00\%$$

З представлених розрахунків щодо показника рентабельності продукції видно, що динаміка отриманого прибутку з кожної гривні, витраченої на виробництво має позитивну тенденцію росту, починаючи від 2014 р.

Так, за 2014 р. результат рентабельності продукції даного підприємства склав 10,00 %; за 2015 р. – 20,00 %; за 2016 р. – 18,00 % (невеличке скорочення становить -2 % відносно результату 2015 р.); за 2017 р. – 20,00 %.; за 2018 р. – 10,00 %.

Висновки до розділу 2

У розділі 2 «Фінансова оцінка ефективності забезпечення виробничо-господарського стану ПАТ «Тера» представлено характеристику сфери діяльності та оцінку результатів основних фінансових показників підприємства, здійснено оцінку стану платоспроможності підприємства, проведено оцінку стану прибутковості підприємства.

Визачено, що ПАТ «Тера» функціонує ще з 1945 р. Дане підприємство відноситься до ринку кондитерських виробів, а також належить до галузі харчової промисловості України, в цілому. Основними виробами даного підприємства являються: зефір, пряники, печиво, вафлі, мармелад, сушка, цукерки, драже тощо.

Дослідивши тенденції зміни результатів чистого фінансового результату (прибутку, збитку) досліджуваного підприємства за 2014-2018 роки виявлено наступне: 2014 р. – -3657 тис. грн.; 2015 р. – 1395 тис. грн. (на 5052 тис. грн. або на -138,15 % більше, ніж результат показника 2014 р.); 2016 р. – 1416 тис. грн. (на 21 тис. грн. або на 1,51 % більше, ніж результат цього показника в 2015 р.); 2017 р. – -788 тис. грн. (на -2204 тис. грн. або на -155,65 % менше, ніж результат показника за 2016 р.); 2018 р. – -8016 тис. грн. (на -7228 тис. грн. або на -917,25 % менше, ніж результат показника за 2017 р.).

Проаналізовано, що найбільша частка в загальній структурі статей витрат належить витратам на збут, динаміка яких протягом 2014-2018 років має доволі масштабний характер зростання: 2014 р. дана стаття склала 3672 тис. грн.; 2015 р. – 3789 тис. грн. (на 117 тис. грн. або на 3,19 % більше, ніж значення показника за 2014 р.); 2016 р. – 4617 тис. грн. (на 828 тис. грн. або на 21,85 % більше за результат за 2015 р.); 2017 р. – 6462 тис. грн. (на 1845 тис. грн. або на 39,96 % більше, ніж показник 2016 р.); 2018 р. – 7501 тис. грн. (на 1039 тис. грн. або на 16,08 % більше, ніж результат 2017 р.).

Проведена оцінка щодо визначення динаміки результатів суми операційних витрат на досліджуваному підприємстві показала значну тенденцію росту їхніх значень протягом 2014-2018 років.

РОЗДІЛ 3 НАПЯМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПАТ «ТЕРА» З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

3.1. Особливості управління ризиками в діяльності підприємства на основі результатів фінансових показників

Безризиковою, діяльність будь-якого підприємства просто не може бути. Виняток складають хіба що підприємства з соціальним спрямування власної діяльності. Адже, підприємницька діяльність пов'язана, в основному, з фінансовими ресурсами, однією з головних характеристик яких виступає – ризиковість.

Існування різного виду та типу ризиків у діяльності підприємств явище нормальне та прийнятне. Адже, це частина фінансово-економічної системи загалом.

Ризики також можна вважати і рушієм щодо власного розвитку підприємств, іншими словами, можна сказати, що саме ризики спонукають підприємців діяти.

Ризики виступають саме тими фінансово-економічними факторами, які вказують – чи правильно працює підприємство. Різноманітні збої в системі підприємства, це лише свого роду чинники, що відображають наявну ситуацію щодо необхідних змін.

Конкуренція та ризики – два фінансові явища, що міцно взаємопов'язані. Адже, вони, крім того, що взаємодоповнюють одне одного, також і сприяють, в той же час, розвитку один одного.

Відомо, що без ризиків не було б конкурентної боротьби за певні ринкові сегменти та виробництво нових видів продукції чи надання якісно нових видів послуг.

В свою чергу, без конкурентних методів ведення бізнесу щодо власної діяльності, не було б ризиків, які відображають можливі втрати від цих дій.

Тож уникнути ризиків взагалі не можливо. Проте, можливо їх виявляти, оцінювати, прогнозувати, планувати, та в кінцевому підсумку, просто навчитися з ними жити, а також ще й використовувати на свою користь.

Найбільше ризиків, які існують по своїй природі притаманні саме фінансовій складові щодо діяльності будь-якого підприємства. Справа з фінансовими ресурсами завжди була, є та буде ризиковою. І чим більші кошти, тим існує більший ризик їх втрати.

Доцільним є поділ ризиків для діяльності підприємства за такими фінансовими складовими як:

1. Ризики, що відображають можливість втрати ліквідності.

До даної категорії ризиків щодо діяльності підприємства варто віднести оцінку всіх фінансових показників та фінансових коефіцієнтів, які характеризують рівень стану ліквідності підприємства в цілому.

2. Ризики, що відображають можливість втрати платоспроможності.

Дана група ризиків повинна включати всі наявні фінансові показники та фінансові коефіцієнти, що відображають рівень стану платоспроможності досліджуваного підприємства.

3. Ризики, що відображають можливість втрати фінансової стійкості.

Сюди варто віднести та здійснити фінансову оцінку всіх фінансових показників та фінансових коефіцієнтів, які відображають та мають вплив на зміну рівня щодо стану фінансової стійкості підприємства.

4. Ризики, що відображають можливість втрати фінансової стабільності.

В дану групу необхідно віднести всі можливі фінансові показники та фінансові коефіцієнти, що можуть впливати на рівень стану фінансової стабільності щодо діяльності досліджуваного підприємства.

5. Ризики, що відображають можливість втрати кредитоспроможності.

Ця група ризиків, повинна включати всю кількість можливих фінансових показників та фінансових коефіцієнтів, які мають прямий та опосередкований вплив на рівень зміни та порушення стану платоспроможності досліджуваного підприємства в цілому.

6. Ризики, що відображають можливість втрати власного рівня інвестиційності.

Дані ризики повинні бути розглянуті та проаналізовані на основі отриманих результатів щодо фінансових показників та фінансових коефіцієнтів, які характеризують рівень спроможності досліджуваного підприємства до здійснення інвестування на свою користь.

7. Ризики, що відображають можливість втрати самофінансування.

Зазначена група ризиків, на основі аналізу результатів від отриманих фінансових показників та фінансових коефіцієнтів виступає надзвичайно важливою, адже, самофінансування є важливим аспектом як розвитку самого підприємства, так і забезпечення його конкурентних позицій в світі бізнесу.

8. Ризики, що відображають можливість втрати власного капіталу.

Оскільки, власні фінансові ресурси – це основа життя та функціонування будь-якого підприємства, то оцінка результатів в динаміці від такої групи фінансових показників та фінансових коефіцієнтів, що характеризують цю складову є важливою та доречною.

9. Ризики, що відображають можливість втрати додаткового капіталу.

Даний етап оцінки щодо наявності такого виду ризиків на основі певних визначених фінансових показників та фінансових коефіцієнтів є необхідним, адже, враховує можливість використання додаткових фінансових ресурсів у майбутньому для підприємства.

10. Ризики, що відображають можливість втрати резервного капіталу.

Аналіз отриманих результатів у їх динаміці на основі оцінки ризиків цієї групи, які представлені певним набором фінансових показників та фінансових коефіцієнтів виступає важливим з точки зору діяльності підприємства в стратегічній перспективі.

11. Ризики, що відображають можливість втрати оборотного капіталу.

Оцінка такого виду ризиків на основі отриманих даних від певних фінансових показників та фінансових коефіцієнтів є доречною, адже, оборотні кошти сприяють підприємству ефективно працювати та розвиватися.

12. Ризики, що відображають можливість втрати робочого капіталу.

Представлені види ризиків, що характеризуються певним набором фінансових показників та фінансових коефіцієнтів, є необхідними до розгляду, адже, відображають теперішній стан справ на основі фінансово-економічного та виробничо-господарського забезпечення діяльності досліджуваного підприємства.

13. Ризики, що відображають можливість втрати прибутковості.

Оцінка зміни рівня стану прибутковості (а за, необхідності, і стану збитковості) досліджуваного підприємства на основі результатів фінансових показників та фінансових коефіцієнтів виступає надзвичайно потрібною, адже, відображає фінансово-економічний стан підприємства в цілому.

14. Ризики, що відображають можливість втрати рівня ділової активності.

Набір фінансових показників та фінансових коефіцієнтів, на основі результатів яких здійснюється оцінка рівня стану щодо ділової активності підприємства, повинен враховуватися при аналізі різних видів ризиків, адже, дана характеристика відображає ступінь забезпеченості підприємства необхідними ресурсами.

15. Ризики, що відображають можливість втрати людських ресурсів.

Оскільки, людські ресурси забезпечують безперебійну діяльність підприємства, то оцінка такого виду ризику, яка здійснюється на основі отриманих результатів щодо певних фінансових показників та фінансових коефіцієнтів є вкрай важливою, адже, показує різноманітні як позитивні, так і негативні моменти, що включають: плинність кадрів, співвідношення категорій працівників, основні причини звільнення тощо.

16. Ризики, що відображають можливість втрати матеріальних ресурсів.

Забезпеченість підприємства в цілому, даним ресурсним видом також виступає необхідним моментом щодо оцінки існуючих тут ризиків на основі аналізу результатів певних фінансових показників та фінансових коефіцієнтів.

17. Ризики, що відображають можливість втрати основних фондів.

Підприємства, що займаються виготовленням продукції зацікавлені в проведенні чіткого аналізу стану рівня власної забезпеченості основними фондами, здійсненого на основі отриманих результатів від врахування певних вибраних фінансових показників та фінансових коефіцієнтів.

Отже, як видно, з вище перелічених, груп ризиків, які можливо дослідити на основі оцінки отриманих результатів від певного конкретного набору фінансових показників та фінансових коефіцієнтів, можна зробити висновки про те, що їхня кількість є досить безмежною.

Ефективності від такого аналізу можна досягти на основі застосування та оцінки результатів саме тих фінансових показників та фінансових коефіцієнтів, які є більш необхідними та потрібними в процесі виявлення та аналізу певного виду ризику.

Адже, інколи на підприємстві може переважати один вид ризиків. І якщо не вживати певних дій та заходів щодо покращення чи ліквідації такої наявної ситуації на підприємстві, то вона може призвести в кінцевому підсумку до більш глобальних та масштабних негативних моментів.

Тобто, боротьба з ризиками на підприємстві повинна проводитися постійно, проте, поступово. На початку необхідно виявляти певні проблемні моменти, що наявні в діяльності даного підприємства.

На наступному етапі потрібно запроваджувати певну методiku по усуненню та ліквідації щодо виявлених та оцінених наявних видів ризиків.

Проте, варто пам'ятати, що повністю усунути той чи інший вид ризику просто не можливо. Адже, це неминучий наслідок від неправильних чи невірних дій, здійснених в управлінській, організаційній, виробничій, збутовій, логістичній, маркетинговій, фінансовій, економічній чи будь-якій іншій сфері функціонування підприємства. Тобто, іншими словами – це негативний вплив внутрішнього середовища самого підприємства.

Крім цього, не варто забувати і про існування зовнішнього середовища підприємства, де інколи на виникнення ризиків прогнози не діють. Тому, потрібно лише розуміти та знати, що така ситуація може відбутися.

3.2. Умови забезпечення платоспроможності підприємства з врахуванням загального фінансового стану

Будь-яка діяльність підприємства пов'язана з використанням як власних коштів, так позикових фінансових ресурсів. Залучені кошти є звичайним процесом для ведення власного бізнесу.

А от спроможність підприємства вчасно повертати позичені кошти та в термін погашати власні борги – це вже інше питання.

Не кожне підприємство здатне вчасно розраховуватися з власними боргами. Тому беручи певну суму коштів у кредит, варто добре розрахувати власні можливості.

Кредитоспроможність підприємства в теперішній час виступає головним, так би мовити, його індикатором щодо ефективності діяльності та правильності поставлених завдань до виконання.

Саме цей чинник на перших етапах оцінюють банківські працівники надаючи кредитні кошти для користування підприємству на певний термін та в певному розмірі.

Взагалі, кредитні кошти повинні допомагати підприємству здійснювати безперебійну діяльність та успішно виконувати замовлення на той чи інший вид продукції (послуг). Проте, на практиці не завжди так трапляється.

Для того, щоб попередити негативні фактори, що можуть виникати при залученні кредитних ресурсів, варто, перш за все, чітко оцінити власні можливості щодо їхнього повернення, або й взагалі необхідність їхнього залучення.

Інколи можна здійснити різноманітні оптимізаційні процеси на власному підприємстві, та знайти багато власних додаткових фінансових ресурсів.

Адже, відомо, що нестача власних коштів створює сприятливі можливості для їхнього пошуку, передусім, на власному підприємстві.

Якщо ж перелічені задачі все ж правильно виконано, але ніяких власних резервів щодо фінансових ресурсів не виявлено, тоді потрібно подумати над способом їхнього ефективного залучення.

Для оцінки рівня платоспроможності в теперішній час досить часто використовують, так звані, скоринг-моделі. Адже, дані моделі є надзвичайно простими в здійсненні розрахунків та відносно економними щодо часових затрат на їхнє обчислення.

При чому в основу розрахунків показників за такими моделями беруть найосновніші фінансові показники та фінансові коефіцієнти діяльності підприємства.

Основними з переліку фінансових показників та фінансових коефіцієнтів діяльності підприємства можуть бути такі, як:

- 1) показники рівня прибутковості підприємства;
- 2) показники стану ліквідності підприємства;
- 3) показники стану фінансової стійкості підприємства;
- 4) показники рівня фінансової стабільності підприємства;
- 5) показники стану фінансової незалежності підприємства.

За інших визначених потреб до розгляду беруться й інші дані щодо фінансових показників та фінансових коефіцієнтів.

Так, показники рівня прибутковості виступають найбільш узагальнюючими факторами щодо наявного фінансово-економічного стану на досліджуваному підприємстві.

І, якщо рівень прибутковості підприємства має тенденцію росту власних результатів, це в загальному свідчить не тільки про хороший фінансово-виробничий стан на цьому підприємстві, але й позитивно характеризує майбутні можливості такого підприємства.

Що ж стосується оцінки результатів щодо показників ліквідності, то тут варто зазначити про те, що відносно позитивні результати цих показників також свідчать про хорошу перспективу на підприємстві. Адже, це вказує на можливість вчасно розраховуватися з власними наявними боргами, до того ж ще й власними коштами.

Позитивна оцінка стану фінансової стійкості підприємства може характеризувати його як таке, що має більше власних фінансових ресурсів, ніж

запозичених. Що також свідчить про хороші перспективи такого підприємства в майбутньому.

Аналіз результатів показників щодо стану фінансової стабільності на досліджуваному підприємстві відображає його можливість до покриття власних наявних боргів власними фінансовими ресурсами. Чим вищими являються результати цих показників в динаміці, тим кращим є фінансово-економічний стан на досліджуваному підприємстві.

Виявлення позитивної динаміки результатів щодо стану фінансової незалежності на досліджуваному підприємстві, також свідчить про хороші майбутні перспективи на такому підприємстві. Адже, це говорить про наявність власних фінансових ресурсів, на основі яких можливо здійснювати самофінансування тощо.

Якщо, визначаються інші способи чи заходи щодо особливостей поверненості залучених фінансових ресурсів, то можуть розглядатися та оцінюватися і інші фінансові показники та фінансові коефіцієнти з врахуванням вже інших визначених умов.

Отже, якщо аналізуються можливості залучення коштів, то перш за все необхідно чітко оцінити рівень стану платоспроможності підприємства, в іншому випадку можна мати справу зі значним ризиком, що може відобразитися у повній або частковій втраті власних фінансових джерел.

Варто зазначити, що застосування, так званих, скоринг-моделей на практиці є надзвичайно необхідним аспектом, адже, дозволяє:

- 1) визначити можливість залучення фінансових ресурсів для діяльності підприємства – на даному етапі проводиться загальна оцінка наявності існування можливостей щодо залучення коштів;

- 2) встановити певну суму залучених фінансових ресурсів для діяльності підприємства з врахуванням конкретних цілей – тут формується певна необхідна сума залучених коштів, яку підприємство спроможне позичити для власних потреб діяльності;

3) оцінити стан загальної платоспроможності підприємства на основі врахування результатів певних визначених фінансових показників – даний момент характеризується масштабною оцінкою та аналізом щодо визначення існуючого рівня платоспроможності підприємства, враховуються навіть можливості його покращення, а також чинники, які можуть спричинити його погіршення;

4) сформувати чіткі умови вчасного повернення залучених коштів на підприємстві – коли всі попередні етапи пройдено успішно, варто представити чіткий план щодо вчасного та повного повернення суми залучених коштів;

5) запобігти утворенню ризику втрати власних фінансових ресурсів на підприємстві – при формуванні можливостей залучення та умов поверненості позичених фінансових ресурсів існує велика ймовірність щодо уникнення різноманітних ризиків, передусім, ризику втрати коштів;

6) оцінити можливість настання інших ризиків, що пов'язані з фінансовими ресурсами – насамперед, на даному етапі можливо дослідити та, по можливості, уникнути ризику, що відображає степінь залежності від власних боргів, іншими словами, втрату власної фінансової незалежності, яка може перетворитися на фінансову залежність;

7) проводити моніторинг фінансової ситуації, яка існує на досліджуваному підприємстві – даний елемент роботи спроможний забезпечити можливість уникнення банкрутства на основі оцінки внутрішніх та зовнішніх умов (факторів), що здійснюють безпосередній вплив на діяльність та фінансово-економічний стан підприємства в цілому;

8) сформувати перелік заходів для форс-мажорних обставин щодо діяльності підприємства, враховуючи як перспективний, так і стратегічний його план діяльності – даний аспект потрібно продумати в будь-якому випадку. Адже, в даних фінансово-економічних та ринкових умовах потрібно бути готовими до будь-яких негативних моментів зі сторони, також варто пам'ятати, що інколи негативні фактори взагалі не підвладні плануванню та прогнозуванню, потрібно лише знати, що така ситуація може бути припустима тощо.

Важливо пам'ятати, що не завжди, і не в кожному випадку загальний фінансовий стан підприємства відображає майбутні можливості діяльності в цілому. Інколи можливі винятки з правил.

Для того, щоб забезпечувалася платоспроможність підприємства в повній мірі, необхідно здійснювати чіткий контроль за використання фінансових ресурсів на підприємстві в розрізі його структурних підрозділів.

Платоспроможність підприємства виступає одним з головних критеріїв оцінки стану фінансової стійкості та фінансової стабільності. В загальному можна вважати, що дані поняття доповнюють одне одного в результатів діяльності, пов'язаної з формуванням та управлінням фінансовими ресурсами підприємства загалом.

Аналізуючи стан рівня і платоспроможності, і фінансової стабільності, можна помітити, що дані складові також значно залежать та здійснюють суттєвий вплив одне на одного.

Адже, при погіршенні рівня платоспроможності підприємства, погіршується і його фінансова стабільність. Та, навпаки, якщо знижується рівень фінансової стабільності на досліджуваному підприємстві, низькі результати відображає і його платоспроможність.

Тому, оскільки, існує така взаємозалежність є ймовірність здійснення певного впливу на покращення тієї чи іншої фінансової складової на основі застосування певних прогностичних фінансово-економічних моделей щодо розвитку та забезпечення майбутніх позитивних фінансових результатів на досліджуваному підприємстві.

Критерієм, який варто застосовувати в такому прогнозуванні, повинен бути фактор ліквідності, що відображає можливості найшвидшого перетворення будь-якого виду активів в грошові кошти.

Використовуючи такі умови щодо прогнозування майбутньої ситуації, можна добитися позитивних результатів, тобто забезпечити, так звану, мінімізацію виникнення та розширення ризиків, які можуть спричинити повну або часткову втрату коштів.

Висновки до розділу 3

У розділі 3 «Напрями управління ризиками ПАТ «Тера» з метою забезпечення його конкурентоспроможності» описано особливості управління ризиками в діяльності підприємства на основі результатів фінансових показників та представлено умови забезпечення платоспроможності підприємства з врахуванням загального фінансового стану.

Визначено, що безризиковою, діяльність будь-якого підприємства просто не може бути, адже, підприємницька діяльність пов'язана, в основному, з фінансовими ресурсами, однією з головних характеристик яких виступає – ризиковість.

Запропоновано, що для ефективності здійснення оцінювання ризиків для діяльності досліджуваного підприємства, доцільним виступає їх поділ за наступними фінансовими складовими, а саме: 1) ризики, що відображають можливість втрати ліквідності; 2) ризики, що відображають можливість втрати платоспроможності; 3) ризики, що відображають можливість втрати фінансової стійкості; 4) ризики, що відображають можливість втрати фінансової стабільності; 5) ризики, що відображають можливість втрати кредитоспроможності; 6) ризики, що відображають можливість втрати власного рівня інвестиційності; 7) ризики, що відображають можливість втрати самофінансування; 8) ризики, що відображають можливість втрати власного капіталу; 9) ризики, що відображають можливість втрати додаткового капіталу; 10) ризики, що відображають можливість втрати резервного капіталу; 11) ризики, що відображають можливість втрати оборотного капіталу; 12) ризики, що відображають можливість втрати робочого капіталу; 13) ризики, що відображають можливість втрати прибутковості; 14) ризики, що відображають можливість втрати рівня ділової активності; 15) ризики, що відображають можливість втрати людських ресурсів; 16) ризики, що відображають можливість втрати матеріальних ресурсів; 17) ризики, що відображають можливість втрати основних фондів.

РОЗДІЛ 4 СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

4.1. Оцінка основних тенденцій кондитерського ринку

ПАТ «Тера» відноситься до харчової промисловості, а саме до такого ринкового сегменту як кондитерський.

На основі результатів, взятих з офіційного сайту Державної служби статистики України [11], доцільно проаналізувати зміни, що відбулися в харчовій промисловості, зокрема, на кондитерському ринку за 2015-2018 роки.

На першому етапі варто дослідити тенденції зміни такого показника як обсяг реалізації кондитерських виробів – тортів та тістечок за 2015-2018 роки в Україні, загалом, дані по яких відображено на рис. 4.1.

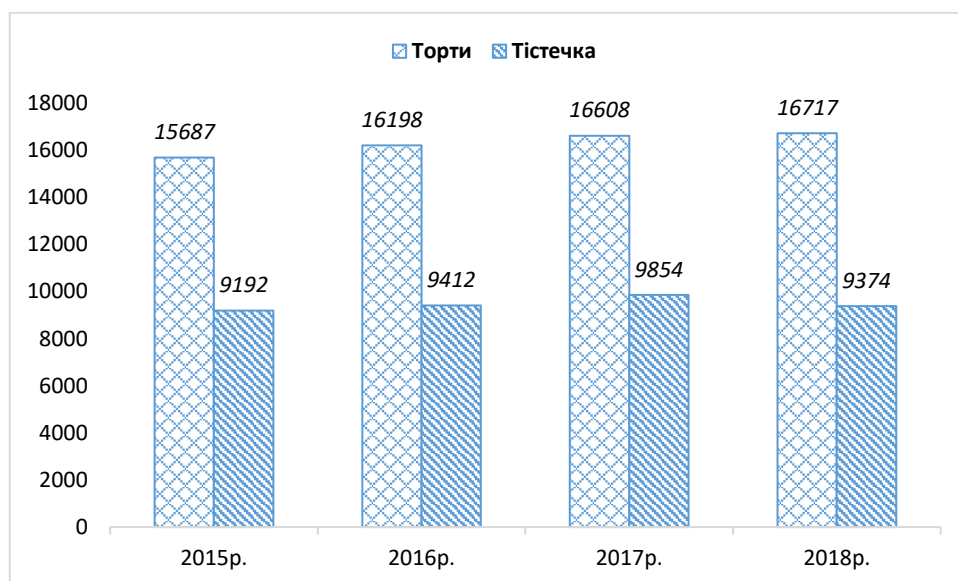

Рисунок 4.1. Тенденції зміни щодо результатів обсягу реалізації тортів та тістечок за 2015-2018 роки в Україні, т

Отже, як видно з представлених даних протягом 2015-2018 років обсяг реалізації такого кондитерського виробу як торти, має чітку тенденцію

зростання: 2015 р. – 15678 т; 2016 р. – 16198 т; 2017 р. – 16608 т; 2018 р. – 16717 т., відповідно.

Що ж стосується зміни обсягів реалізації таких кондитерських виробів як тістечка, то динаміка їхніх результатів наступна: 2015 р. – 9192 т; 2016 р. – 9412 т; 2017 р. – 9854 т; 2018 р. – 9374 т, відповідно. Тобто, помітно, що протягом 2015-2017 років обсяг реалізації даного виробу мав позитивну тенденцію росту, а от за 2018 р. помітна спадна динаміка даного результату (9374 т) відносно даних за 2017 р. (9854 т).

Крім цього, обсяг реалізації тортів значно переважає над обсягом реалізації тістечок протягом всього досліджуваного періоду – 2015-2018 років.

Доцільним виступає також і аналіз таких показників як обсяги реалізації таких кондитерських виробів як печива та вафель протягом 2015-2018 років в Україні. Дані цих показників показані на рис. 4.2.

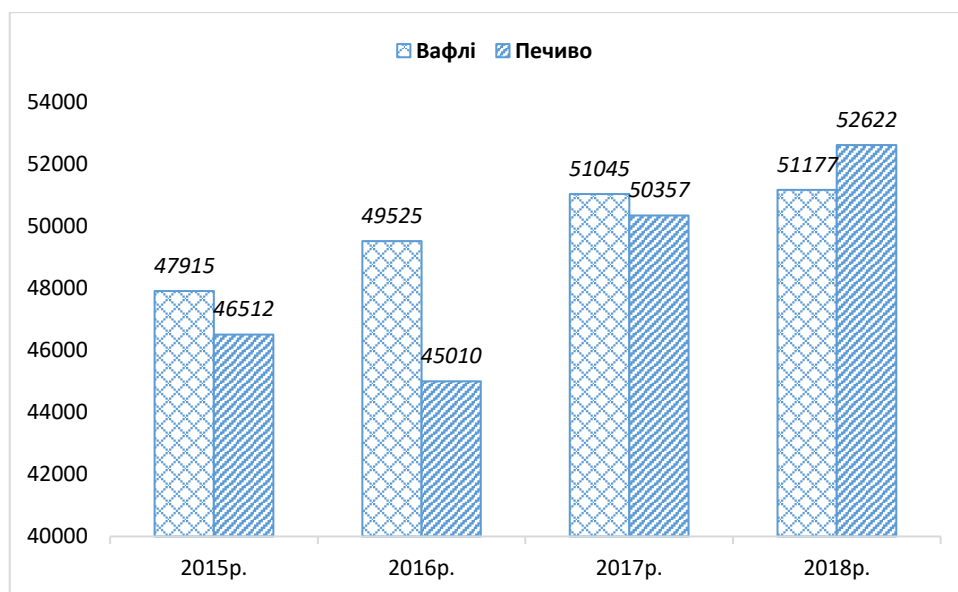

Рисунок 4.2. Тенденції зміни щодо результатів обсягу реалізації печива та вафель за 2015-2018 роки в Україні, т

Як помітно з, поданих вище, результатів щодо обсягів реалізації кондитерських виробів – вафель та печива, значення обсягу реалізації печива протягом 2018 р. (52622 т) переважає обсяг реалізації вафель (51177 т).

Протягом 2015-2017 років динаміка результатів досліджуваних показників мала стабільну тенденцію до зростання. Так, результати відносно обсягів реалізації вафель склали: 2015 р. – 47915 т; 2016 р. – 49525 т; 2017 р. – 51045 т, відповідно. Обсяг реалізації печива становив: 2015 р. – 46512 т; 2016 р. – 45010 т; 2017 р. – 50357 т, відповідно.

Протягом 2015-2017 років обсяги реалізації вафель були значно вищими, ніж результати обсягів реалізації печива.

Результати обсягів реалізації такого кондитерського виробу як пряники, які виготовлено та реалізовано в Україні, загалом, протягом 2015-2018 років, відображено на рис. 4.3.

Рисунок 4.3. Тенденції зміни щодо результатів обсягу реалізації пряників за 2015-2018 роки в Україні, т

Представлена динаміка результатів щодо обсягів реалізації такого кондитерського виробу як пряники, протягом 2015-2018 років у країні має

негативну тенденцію скорочення їхніх значень, а саме: 2015 р. – 35527 т; 2016 р. – 34524 т; 2017 р. – 31961 т; 2018 р. – 29339 т, відповідно.

Оцінка тенденцій зміни результатів щодо обсягів реалізації наступних кондитерських виробів, а саме – шоколаду та білого шоколаду, виготовленого та реалізованого в Україні за 2015-2018 роки, подано на рис. 4.4.

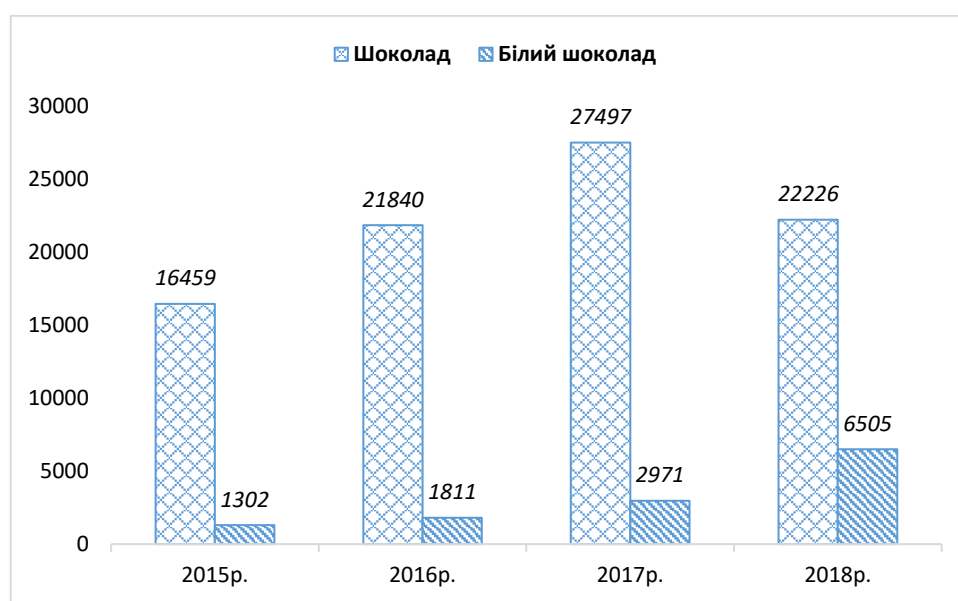

Рисунок 4.4. Тенденції зміни щодо результатів обсягу реалізації шоколаду та білого шоколаду за 2015-2018 роки в Україні, т

Даний рисунок відображає те, що результати обсягів реалізації шоколаду в Україні на проміжку від 2015 по 2018 роки мають значні об'єми та досить високі значення показників: 2015 р. – 16459 т; 2016 р. – 21840 т; 2017 р. – 27497 т; 2018 р. – 22226 т, відповідно.

Проте, варто відмітити той факт, що, якщо протягом 2015-2018 років помітна тенденція до зростання результатів щодо обсягів реалізації шоколаду, то в 2018 р. даний показник дещо скоротився в кінцевому підсумку, а саме на -5271 т, відносно результату за 2017 р. (27497 т) та склав 22226 т.

Що ж стосується зміни обсягів реалізації білого шоколаду, то тут наступна тенденція даних: 2015 р. – 1302 т; 2016 р. – 1811 т; 2017 р. – 2971 т; 2018 р. – 6505 т, відповідно.

Об'єми щодо реалізації цього кондитерського виробу свідчать про позитивну тенденцію росту його результатів протягом 2015-2018 років.

Ще одним не менш важливим показником щодо обсягів реалізації кондитерських виробів є цукерки шоколадні з вмістом алкоголю та цукерки шоколадні, що виготовлені в Україні протягом 2015-2018 років, динаміку виробництва та реалізації яких представлено на рис. 4.5.

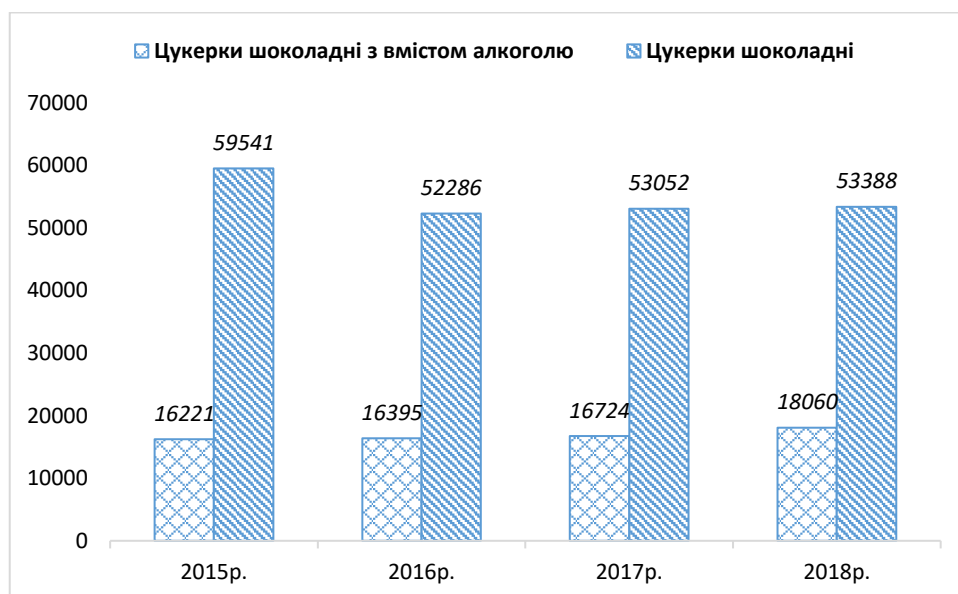

Рисунок 4.5. Тенденції зміни щодо результатів обсягу реалізації цукерок шоколадних з вмістом алкоголю та цукерок шоколадних за 2015-2018 роки в Україні, т

Протягом 2015-2018 років об'єми реалізації шоколадних цукерок в загальному мають відносно позитивну незмінну тенденцію. Значний спад обсягів реалізації цього кондитерського виробу припадає на 2016 р. (52286 т) відносно результату цього виробу за 2015 р. (59541 т).

Тенденція зміни результатів щодо обсягів реалізації шоколадних цукерок має наступний вигляд: 2015 р. – 59541 т; 2016 р. – 52286 т; 2017 р. – 53052 т; 2018 р. – 53388 т, відповідно.

Щодо зміни результатів обсягів реалізації шоколадних цукерок з вмістом алкоголю, то протягом 2015-2018 років тут спостерігається деяка тенденція росту, а саме: 2015 р. – 16221 т; 2016 р. – 16395 т; 2017 р. – 16724 т; 2018 р. – 18060 т, відповідно.

За 2018 р. даний кондитерський виріб значно збільшився щодо об'ємів реалізації (18060 т), відносно результату за 2017 р. (16724 т), що складає приблизно на 8,0 %.

Важливим аспектом оцінки кондитерського ринку являється аналіз тенденцій зміни результатів експорту щодо обсягів кондитерських виробів щорічно. На основі отриманих даних з Державного комітету статистики України щодо стану результатів товарної структури зовнішньої торгівлі [11] протягом 2015-2018 років сформовано інформацію, що відображена на рис. 4.6.

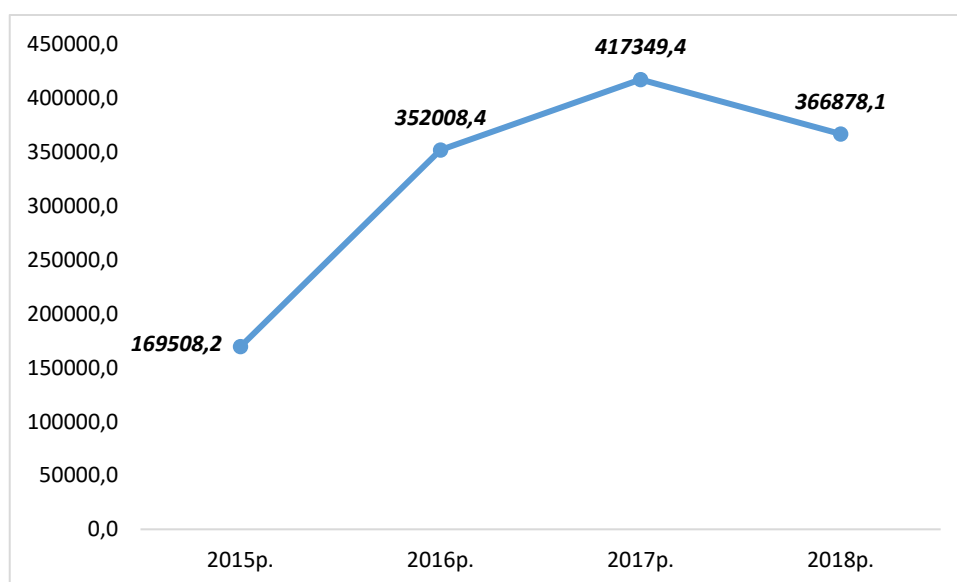

Рисунок 4.6. Динаміка результатів щодо експорту кондитерських виробів загалом за 2015-2018 роки, тис. дол. США

Як можна побачити з наведених даних, тенденція результатів, що відображають експорт кондитерських виробів з країни протягом 2015-2018 років поєднує в собі різні зміни. Так, за 2015-2017 роки тут наявна позитивна динаміка росту результатів щодо експорту: 2015 р. – 169508,2 тис. дол. США; 2016 р. – 352008,4 тис. дол. США; 2017 р. – 417349,4 тис. дол. США, відповідно. Протягом 2018 р. ситуація дещо набрала іншого напрямку, відбулося скорочення результату експорту кондитерських виробів, а саме на -50471,3 тис. дол. США, відносно результату за 2017 р. (417349,4 тис. дол. США). Тобто даний результат за 2018 р. в кінцевому підсумку склав всього 366878,1 тис. дол. США.

В загальному, варто підкреслити те, що кондитерський ринок в Україні розвивається досить швидкими та стрімкими темпами. Адже, з кожним роком стає помітним розширення асортиментного ряду даного виду продукції. Крім того, важливим чинником розвитку цього ринку є успішне формування цінової політики на різноманітну продукцію відносно можливостей споживачів (покупців).

4.2. Оцінка економіко-правового забезпечення функціонування та діяльності ПАТ «Тера»

Взагалі, вся діяльність на ПАТ «Тера» регулюється за допомогою таких основних засад, які зазначені, перш за все, в Конституції України (№ 254к/96-ВР від 28.06.2996 р.) [1] та, по друге, в Господарському кодексі України (№ 436-IV від 16.01.2003 р.) [2].

Крім цього, оскільки дане ПАТ «Тера» є підприємством, що відноситься до харчової галузі промисловості, то тут відіграють важливу роль ряд інших необхідних законів України.

Зокрема, це Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» (№ 771/97-ВР від 23.12.1997 р.) [6]. В даному законі зазначено, що «державне регулювання у сфері безпечності харчових продуктів здійснюється з метою захисту життя, здоров'я та інтересів споживачів.

А також, держава здійснює регулювання безпечності та окремих показників якості харчових продуктів шляхом:

- встановлення санітарних заходів;
- встановлення вимог до окремих показників якості харчових продуктів;
- державної реєстрації визначених цим Законом об'єктів санітарних заходів;
- видачі, припинення, анулювання та поновлення експлуатаційного дозволу;
- інформування та підвищення обізнаності операторів ринку і споживачів щодо безпечності та окремих показників якості харчових продуктів;
- встановлення вимог щодо стану здоров'я персоналу потужностей;
- участі у роботі відповідних міжнародних організацій;
- здійснення державного контролю;
- притягнення операторів ринку, їх посадових осіб до відповідальності у разі порушення законодавства про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів».

Це також і Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» (№ 2042-VIII від 18.05.2017 р.) [7]. В цьому законі сказано, що «дія цього Закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані із здійсненням державного контролю за діяльністю операторів ринку, які здійснюють виробництво та/або обіг харчових продуктів, інших об'єктів санітарних заходів та/або кормів, у тому числі ввезення (пересилання) на митну територію України харчових продуктів та/або кормів, з метою перевірки цієї діяльності на відповідність законодавству про харчові продукти та корми, здоров'я та благополуччя тварин. Дія цього Закону поширюється також на суспільні відносини, пов'язані із здійсненням державного контролю побічних продуктів тваринного походження, що ввозяться (пересилаються) на митну територію України, з метою їх перевірки на відповідність законодавству про побічні продукти тваринного походження. Дія

цього Закону поширюється також на суспільні відносини, пов'язані із здійсненням державного контролю за діяльністю операторів ринку, які здійснюють органічне виробництво та/або обіг органічної продукції, у тому числі ввезення (пересилання) на митну територію України, з метою перевірки цієї діяльності на відповідність законодавству про харчові продукти та корми, здоров'я та благополуччя тварин, а також законодавству у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».

Варто, відзначити Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» (№ 2639-VIII від 06.12.2018 р.) [8], в якому говориться про те, що «цей Закон встановлює загальні принципи надання та вимоги до інформації про харчові продукти, що надається споживачам, зокрема щодо маркування харчових продуктів, а також обов'язки операторів ринку харчових продуктів з доведення цієї інформації до інших операторів ринку харчових продуктів та до споживачів».

Потрібно згадати й Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» (№ 2496-VIII 10.07.2018 р.) [9]. Де відзначено, що даний закон «регулює відносини у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, що виробляється, перебуває в обігу, ввозиться на митну територію України або вивозиться з неї в митному режимі експорту».

А також те, що «дія цього Закону не поширюється на виробництво та обіг продукції, призначеної для власного споживання, парфумерно-косметичної продукції та лікарських засобів, продукцію мисливства та рибальства, вилучену із природного середовища».

Відносини у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції в Україні регулюються цим Законом та виданими відповідно до нього нормативно-правовими актами, законодавством про безпечність та окремі показники якості харчових продуктів, про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, про

карантин рослин, про захист рослин, про насінництво та розсадництво, про ветеринарну медицину, про бджільництво, про аквакультуру, про виноградарство та виноробство, про охорону і використання рослинного і тваринного світу, а також земельним, лісовим, екологічним та іншим спеціальним законодавством, що регулює відносини у цій сфері».

Крім цього, є і Постанова кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів» (№ 667 від 02.09.2015 р.) [10].

Дана постанова висвітлює те, що «Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства та який реалізує державну політику у галузі ветеринарної медицини, сферах безпеки та окремих показників якості харчових продуктів, карантину та захисту рослин, ідентифікації та реєстрації тварин, санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення (крім виконання функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження) та у сфері гігієни праці та функцій із здійснення дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників), з контролю за цінами, попередження та зменшення вживання тютюнових виробів та їх шкідливого впливу на здоров'я населення, метрологічного нагляду, ринкового нагляду в межах сфери своєї відповідальності, насінництва та розсадництва (в частині сертифікації насіння і садивного матеріалу), реєстрації та обліку машин в агропромисловому комплексі, державного нагляду (контролю) у сфері агропромислового комплексу, державного нагляду (контролю) у сферах охорони прав на сорти рослин, насінництва та розсадництва, державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів і рекламу в цій сфері, за якістю зерна та продуктів його переробки, державного нагляду (контролю) за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під

час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованого організму у відкритих системах на підприємствах, в установах та організаціях агропромислового комплексу незалежно від їх підпорядкування і форми власності, здійснення радіаційного контролю за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування».

Висновки до розділу 4

У розділі 4 «Спеціальна частина» представлено оцінку основних тенденцій кондитерського ринку та здійснено оцінку економіко-правового забезпечення функціонування та діяльності ПАТ «Тера».

Досліджена тенденція результатів, що відображають експорт кондитерських виробів з країни за 2015-2018 роки поєднує в собі різні зміни. Так, за 2015-2017 роки тут наявна позитивна динаміка росту результатів щодо експорту: 2015 р. – 169508,2 тис. дол. США; 2016 р. – 352008,4 тис. дол. США; 2017 р. – 417349,4 тис. дол. США, відповідно. Протягом 2018 р. ситуація дещо набрала іншого напрямку, відбулося скорочення результату експорту кондитерських виробів, а саме на -50471,3 тис. дол. США, відносно результату за 2017 р. (417349,4 тис. дол. США). В загальному, варто підкреслити те, що кондитерський ринок в Україні розвивається досить швидкими та стрімкими темпами. Адже, з кожним роком стає помітним розширення асортиментного ряду даного виду продукції.

Визначено, що діяльність ПАТ «Тера» здійснюється на основі таких нормативно-правових актів як: Конституція України; Господарський кодекс України; Закони України: «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»; «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин»; «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів»; «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» та ін.

РОЗДІЛ 5 ОБГРУНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

5.1. Оцінювання наявності ризиків щодо платоспроможності підприємства на основі моделі Конона та Гольдера

Відомо, що в будь-якій діяльності підприємства мають місце такі негативні чинники як наявність різноманітних ризиків. Дане досліджуване підприємство також не є виключенням.

Взагалі, управління ризиками на підприємстві явище звичайне. Проте, потребує постійного контролю за їхнім станом та розвитком.

Адже, іноді ризики можна швидко виявити та вчасно ліквідувати, а інколи – просто знати про таку ситуацію. Даний момент якраз свідчить про те, що коли є інформація про наявність певного виду чи видів ризиків, то можна вчасно сформулювати, так звані, план дій та заходів по їх усуненню, мінімізації чи, взагалі, ліквідації. Але, для цього потрібен постійний моніторинг організаційних, виробничих, маркетингових, фінансово-економічних та управлінських процесів на підприємстві.

Однією з таких можливостей, що відображає спосіб виявлення наявності ризиків на підприємстві виступає фінансово-економічна модель Конона та Гольдера. Дана модель відображає можливість втрати платоспроможності підприємства на основі певних фінансових показників.

Забезпечення платоспроможності підприємства виступає чи не найголовнішою умовою щодо діяльності підприємства.

Адже, від без підтримання власної платоспроможності підприємство не зможе ефективно та нормально функціонувати та вести безперебійну власну діяльність.

Модель Конона та Гольдера, що відображає ступінь можливості втрати рівня платоспроможності на основі виявлення наявності певних фінансових ризиків, що відображаються в отриманих результатах певних фінансових показників має наступний вигляд:

$$Z = 0,16 \times K_1 - 0,22 \times K_2 + 0,87 \times K_3 + 0,10 \times K_4 - 0,24 \times K_5, \quad (5.1)$$

де: K_1 – результат фінансового показника, що визначається як співвідношення суми дебіторської заборгованості та грошових коштів до загальної суми активів; K_2 – результат фінансового показника, що визначається як співвідношення суми необоротних активів до загальної суми зобов'язань; K_3 – результат фінансового показника, що визначається як співвідношення суми фінансових витрат до суми чистого доходу; K_4 – результат фінансового показника, що визначається як співвідношення суми витрат на оплату праці та відрахувань на соціальні заходи до суми чистого доходу; K_5 – результат фінансового показника, що визначається як співвідношення суми валового прибутку до загальної суми зобов'язань; 0,16; 0,22; 0,87; 0,10; 0,24 – ряд числових даних, що виступають константами.

Характерними особливостями щодо результатів Z-показника є наступне їхнє пояснення:

- 1) якщо значення Z-показника складає 0,21, то ймовірність щодо затримування здійснення платежів становить 100 %;
- 2) якщо значення Z-показника складає 0,048, то ймовірність щодо затримування здійснення платежів становить 90 %;
- 3) якщо значення Z-показника складає 0,02, то ймовірність щодо затримування здійснення платежів становить 80 %;
- 4) якщо значення Z-показника складає -0,026, то ймовірність щодо затримування здійснення платежів становить 70 %;
- 5) якщо значення Z-показника складає -0,068, то ймовірність щодо затримування здійснення платежів становить 50 %;
- 6) якщо значення Z-показника складає -0,087, то ймовірність щодо затримування здійснення платежів становить 40 %;
- 7) якщо значення Z-показника складає -0,107, то ймовірність щодо затримування здійснення платежів становить 30 %;
- 8) якщо значення Z-показника складає -0,131, то ймовірність щодо затримування здійснення платежів становить 20 %;

9) якщо значення Z-показника складає -0,164, то ймовірність щодо затримування здійснення платежів становить 10 %.

Обчислення значень щодо визначених фінансових показників, а саме: K_1 ; K_2 ; K_3 ; K_4 ; K_5 , згідно даної моделі для ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки складають, відповідно:

2014 р.:

$$K_1 = \frac{1679 + 62}{9053} = 0,19.$$

$$K_2 = \frac{4346}{9053} = 0,48.$$

$$K_3 = \frac{0}{30419} = 0.$$

$$K_4 = \frac{6092 + 1500}{30419} = 0,25.$$

$$K_5 = \frac{2778}{9053} = 0,31.$$

$$\begin{aligned} Z_{2014p.} &= 0,16 \times 0,19 - 0,22 \times 0,48 + 0,87 \times 0 + 0,10 \times 0,25 - 0,24 \\ &\quad \times 0,31 = 0,0304 - 0,1056 + 0 + 0,025 - 0,0744 = -0,12. \end{aligned}$$

2015 р.:

$$K_1 = \frac{1927 + 76}{10205} = 0,20.$$

$$K_2 = \frac{3929}{10205} = 0,39.$$

$$K_3 = \frac{31}{48041} = 0,001.$$

$$K_4 = \frac{6755 + 2286}{48041} = 0,19.$$

$$K_5 = \frac{8070}{10205} = 0,79.$$

$$\begin{aligned} Z_{2015p.} &= 0,16 \times 0,20 - 0,22 \times 0,39 + 0,87 \times 0,001 + 0,10 \times 0,19 - 0,24 \\ &\quad \times 0,79 = 0,032 - 0,09 + 0,001 + 0,02 - 0,19 = -0,23. \end{aligned}$$

2016 p.:

$$K_1 = \frac{2497 + 389}{13434} = 0,21.$$

$$K_2 = \frac{3495}{13434} = 0,26.$$

$$K_3 = \frac{105}{55971} = 0,002.$$

$$K_4 = \frac{8111 + 1804}{55971} = 0,18.$$

$$K_5 = \frac{8651}{13434} = 0,64.$$

$$\begin{aligned} Z_{2016p.} &= 0,16 \times 0,21 - 0,22 \times 0,26 + 0,87 \times 0,002 + 0,10 \times 0,18 - 0,24 \\ &\quad \times 0,64 = 0,034 - 0,056 + 0,002 + 0,018 - 0,154 = -0,156. \end{aligned}$$

2017 p:

$$K_1 = \frac{2393 + 276}{11336} = 0,24.$$

$$K_2 = \frac{3452}{11336} = 0,30.$$

$$K_3 = \frac{296}{54350} = 0,01.$$

$$K_4 = \frac{11939 + 3982}{54350} = 0,29.$$

$$K_5 = \frac{9148}{11336} = 0,81.$$

$$\begin{aligned} Z_{2017p.} &= 0,16 \times 0,24 - 0,22 \times 0,30 + 0,87 \times 0,01 + 0,10 \times 0,29 - 0,24 \\ &\quad \times 0,81 = 0,038 - 0,66 + 0,09 + 0,029 - 0,194 = -0,697. \end{aligned}$$

2018 p.:

$$K_1 = \frac{913 + 160}{9090} = 0,12.$$

$$K_2 = \frac{2646}{9090} = 0,29.$$

$$K_3 = \frac{0}{49495} = 0.$$

$$K_4 = \frac{13741 + 2826}{49495} = 0,33.$$

$$K_5 = \frac{4827}{9090} = 0,53.$$

$$Z_{2018p.} = 0,16 \times 0,12 - 0,22 \times 0,29 + 0,87 \times 0 + 0,10 \times 0,33 - 0,24 \times 0,53 = 0,019 - 0,064 + 0 + 0,033 - 0,127 = -0,139.$$

Одержані, при вище представлених розрахунках, значення таких фінансових показників як: K_1 ; K_2 ; K_3 ; K_4 ; K_5 , та отримані значення Z -показника як показника, що відображає ступінь рівня ризику відносно стану платоспроможності для ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки сформовано у вигляді даних в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Значення фінансових показників-ризиків, що відображають найбільш значний вплив стан платоспроможності підприємства

Фінансові показники-ризиків	Період, роки				
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
K_1	0,19	0,20	0,21	0,24	0,12
K_2	0,48	0,39	0,26	0,30	0,29
K_3	0	0,001	0,002	0,01	0
K_4	0,25	0,19	0,18	0,29	0,33
K_5	0,31	0,79	0,64	0,81	0,53
Z-показник	-0,12	-0,23	-0,156	-0,697	-0,139

Дослідивши отримані значення Z -показника моделі щодо рівня стану платоспроможності підприємства та основних наявних фінансових показників-ризиків, що мають найбільш відчутний вплив на її формування виявлено, що протягом 2014-2018 років на ПАТ «Тера» присутня негативна тенденція відносно наявності фінансових показників-ризиків. Адже, результати Z -показника протягом всього аналізованого періоду відображають наступне, а саме:

- 1) наявність значної збитковості на досліджуваному підприємстві;
- 2) значну тенденцію щодо погіршення загального фінансового стану на даному підприємстві;

3) можливість виникнення ризику банкрутства складає майже 90 % на досліджуваному підприємстві;

4) ймовірність щодо затримання виплат та інших необхідних платежів на даному підприємстві становить лише 10 % від загальних 100 %, що в свою чергу, говорить про значну нестачу власних фінансових ресурсів.

Дослідивши присутність ризиків на даному ПАТ «Тера» виявлено, що вони існують та мають позитивну тенденцію до зростання.

Однак, загальна отримана картина щодо фінансового стану даного підприємства свідчить про необхідність виявлення зайвих статей витрат, пов'язаних із наявною ситуацією. Досліджуване підприємство має всі потрібні умови для подолання цієї ситуації в майбутньому, адже, виготовляє конкурентоспроможну продукцію, яка має високий попит в різних містах країни.

5.2. Оцінювання стану фінансової стійкості підприємства на основі скоринг-моделі

Відомо, що фінансову спроможність на підприємстві можливо дослідити та спрогнозувати, адже, для цього існує багато різноманітних сучасних фінансово-економічних методів та методик.

Проте, для оцінки фінансової стійкості з врахуванням наявності щодо існування певних фінансових ризиків, доцільним виступає оцінювання фінансових можливостей підприємства з врахуванням рівня його платоспроможності.

Взагалі, платоспроможність підприємства виступає важливим чинником, що має суттєвий вплив на всю подальшу діяльність підприємства, в цілому.

Тому, оцінка стану платоспроможності підприємства є досить важливим аспектом фінансово-економічного планування, на основі якого можливо покращити наявну існуючу ситуацію та спрогнозувати майбутні позитивні фінансові показники щодо діяльності досліджуваного підприємства.

Якщо ж звернутися до методики скоринг-моделі, яка відображає фінансову спроможність підприємства на основі рівня її платоспроможності, то можна побачити, що тут основними виступають такі показники, як:

- 1) показник рентабельності активів;
- 2) показник поточної ліквідності;
- 3) показник фінансової незалежності.

Крім цього, отримані результати, вище наведених, фінансових показників поділяють за класами, яких існує п'ять.

1-й клас відображає те, що підприємство має дуже добрий запас щодо власної фінансової стійкості, а це свідчить про можливість вчасно розраховуватися зі всіма своїми боргами: значення показника рівня рентабельності є на рівні від 30 % та вище (присвоюється 50-ть балів, відповідно); значення показника поточної ліквідності є на рівні від 2,0 та вище (30-ть балів, відповідно); значення показника фінансової незалежності – від 0,7 та вище (20-ть балів, відповідно). В загальній сумі повинно бути від 100-то і вище балів.

2-й клас відображає те, що підприємство вже має певний рівень ризику щодо заборгованості, проте, сам ризик є ще дуже мінімальним: значення показника рівня рентабельності є на рівні від 29,9 % і до 20 % (присвоюється від 49,9-ть до 35-ти балів, відповідно); значення показника поточної ліквідності є на рівні від 1,99 і до 1,7 (від 29,9-ть до 20-ти балів, відповідно); значення показника фінансової незалежності – від 0,69 і до 0,45 (від 19,9-ть до 10-ти балів, відповідно). В загальній сумі має бути від 99-ть і до 65-ти балів.

3-й клас відображає те, що на підприємстві наявні вже певні проблеми, які є досить помітними, але, які ще піддаються коректуванню: значення показника рівня рентабельності є на рівні від 19,9 % і до 10 % (присвоюється від 34,9-ть до 20-ти балів, відповідно); значення показника поточної ліквідності є на рівні від 1,69 і до 1,4 (від 19,9-ть до 10-ти балів, відповідно); значення показника фінансової незалежності – від 0,44 і до 0,30 (від 9,9-ть до 5-ти балів, відповідно). В загальній сумі має бути від 64-ть і до 35-ти балів.

4-й клас характеризує діяльність підприємства як таку, що вже має досить високий рівень ризику, що може призвести до банкрутства навіть, з врахуванням певних заходів щодо фінансового покращення: значення показника рівня рентабельності є на рівні від 9,9 % і до 1 % (присвоюється від 19,9-ть до 5-ти балів, відповідно); значення показника поточної ліквідності є на рівні від 1,39 і до 1,1 (від 9,9-ть до 1-го балів, відповідно); значення показника фінансової незалежності – від 0,29 і до 0,20 (від 5-ти до 1-го балів, відповідно). В загальній сумі має бути від 34-х і до 6-ти балів.

5-й клас відображає підприємства з найвищим ризиком щодо втрати власної платоспроможності, що характеризується загальною неплатоспроможністю взагалі. Тут наявна гостра проблема відсутності власних фінансових ресурсів, а також наявність значної суми боргів: значення показника рівня рентабельності є на рівні менше, ніж 1 % (присвоюється 0-ль балів, відповідно); значення показника поточної ліквідності є на рівні від 1-го і нижче (0-ль балів, відповідно); значення показника фінансової незалежності – менше 0,2 (0-ль балів, відповідно). В загальній сумі має бути 0-ль балів.

Необхідні розрахунки щодо визначення оцінки рівня платоспроможності підприємства на основі його стану фінансової стійкості з врахування ступеня ризиків певних визначених фінансових показників, в даному випадку, це:

- 1) співвідношення результатів показника рентабельності активів у динаміці протягом 2015-2018 років досліджуваного підприємства;
- 2) співвідношення результатів показника поточної ліквідності в динаміці протягом 2015-2018 років досліджуваного підприємства;
- 3) співвідношення результатів показника фінансової незалежності в динаміці протягом 2015-2018 років досліджуваного підприємства.

Отримані результати занесені в табл. 5.1, та проаналізовані відповідним чином – на основі зазначених балів, згідно здійснення методики даної скоринг-моделі – сформовано наступні висновки та пропозиції.

Скоринг-модель для ПАТ «Тера» протягом 2014-2018 років

Назва фінансового показника	Формула для розрахунку показника <i>Ф.2р.2350</i>	Період, роки									
		2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.		2018 р.	
		Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали	Значення	Бали
Показник рентабельнос ті активів, %	$\frac{\Phi.1р.1300}{\Phi.1р.(1195+1200)}$	-40	0	14	27	11	27	-7	0	-88	0
Показник поточної ліквідності	$\frac{\Phi.1р.(1695+1700)}{\Phi.1р.1195}$	0,9	0	1,2	5	1,4	15	1,4	15	0,8	0
Показник фінансової незалежності	$\frac{\Phi.1р.1900}{\Phi.1р.1900}$	0,5	15	0,6	15	0,7	20	0,7	20	0,7	20
Сума балів		15		47		62		35		20	
Клас		4-й		3-й		3-й		3-й		4-й	

Здійснивши всі необхідні розрахунки згідно скоринг-моделі для ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки його діяльності, а також проаналізувавши результати всіх обчислених фінансових показників у динаміці, виявлено наступне:

1) за 2014 р. дане підприємство відносилось до 4-го класу, що свідчило про наявність існування дуже високо рівня ризику щодо втрати власної фінансової стійкості, на основі втрати загального рівня платоспроможності, яка в кінцевому підсумку могла призвести до банкрутства даного підприємства;

2) протягом 2015-2017 років на даному ПАТ «Тера» наявний 3-й клас, що говорить про відносно незначне покращення існуючої фінансово-економічної ситуації, адже, за цей період діяльності дане підприємство хоча й мало певні проблеми щодо забезпеченості власними фінансовими ресурсами, проте, могло себе забезпечити певними резервними коштами;

3) за 2018 р. фінансово-економічна ситуація на ПАТ «Тера» аналогічна як протягом 2014 р., на даному підприємстві наявні високі ризики втрати власної фінансової стабільності на основі втрати повного рівня платоспроможності, та існує велика ймовірність настання банкрутства.

Висновки до розділу 5

У розділі 5 «Обґрунтування економічної ефективності» здійснено оцінювання наявності ризиків щодо платоспроможності підприємства на основі моделі Конона та Гольдера та представлено оцінювання стану фінансової стійкості підприємства на основі скоринг-моделі.

Представлена фінансово-економічна модель Конона та Гольдера, яка відображає можливість втрати платоспроможності підприємства на основі певних фінансових показників, показала, що результати Z-показника протягом всього аналізованого періоду для ПАТ «Тера» відображають наступне, а саме: наявність значної збитковості на досліджуваному підприємстві; значну тенденцію щодо погіршення загального фінансового стану на даному підприємстві; можливість виникнення ризику банкрутства складає майже 90 % на досліджуваному підприємстві; ймовірність щодо затримання виплат та інших необхідних платежів на даному підприємстві становить лише 10 % від загальних 100 %, що в свою чергу, говорить про значну нестачу власних фінансових ресурсів. Дослідивши присутність ризиків на даному підприємстві виявлено, що вони існують та мають негативну тенденцію до зростання.

Обґрунтована методика скоринг-моделі, яка відображає фінансову спроможність досліджуваного підприємства на основі рівня її платоспроможності, включає оцінку результатів таких фінансових показників як: рентабельності активів; поточної ліквідності; фінансової незалежності.

РОЗДІЛ 6 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

6.1. Організація служби охорони праці ПАТ «Тера»

Підприємство «Тера» спеціалізується на випуску кондитерських виробів. Основними виробами підприємства являються: зефір, пряники, печиво, вафлі, мармелад, сушка, цукерки, драже тощо.

Метою управління охороною праці на ПАТ «Тера» є забезпечення безпеки, збереження здоров'я та працездатності людини під час трудової діяльності.

Система управління охороною праці ПАТ «Тера» розроблялася з урахуванням особливостей його виробничої діяльності і вписується в існуючу структуру й схему управління підприємством у цілому, де органи (суб'єкти) управління діяльністю одночасно є органами (суб'єктами) управління охорони праці.

В основу системи управління охороною праці (СУОП) підприємства покладена економіко-цільова спрямованість функціонування й комплексний підхід до вирішення проблем охорони праці. Це виражається в чіткому формулюванні цільових завдань як бажаний результат діяльності та у розробці економічного механізму як способу, що забезпечує досягнення поставленої мети.

Найважливішими завданнями СУОП на ПАТ «Тера» є такі: 1) організація та координація роботи в галузі охорони праці; 2) планування роботи й прогнозування виробничого ризику (ступеня небезпеки); 3) технологічне забезпечення; 4) технічне забезпечення; 5) матеріально-технічне забезпечення; 6) нормалізація санітарно-гігієнічних умов праці, соціальне забезпечення; 7) правове забезпечення; 8) контроль за станом охорони праці тощо.

Документи, якими забезпечене підприємство: 1) внутрішні документи підприємства (накази, розпорядження, положення):

- положення про систему управління охороною праці;
- наказ про порядок забезпечення працівників підприємства санітарним спеціальним одягом, спецвзуттям та іншими засобами

індивідуального захисту; положення про спеціального навчання з питань пожежної безпеки; положення про організацію попереднього і періодичних медичних оглядів робітників дільниць; 2) інші документи (інструкції, журнали інструктажів) тощо. Таким чином, можна стверджувати, що ПАТ «Тера» має відповідну документацію з питань охорони праці та приділяє цьому належну увагу.

Функції служби охорони праці на «Тера» виконує головний інженер з охорони праці, а саме: забезпечує працюючих правилами, стандартами, положеннями, інструкціями. Система управління охороною праці (СУОП) на ПАТ «Тера» передбачає: підготовку виробництва, обов'язки та права керівного складу підприємства.

Управління відділом охорони праці здійснює одна особа – головний інженер з охорони праці. Всі посадові особи, відповідно до переліку посад, до початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки) проходять інструктаж (первинний, вступний, повторний, позаплановий, цільовий) навчання і перевірку знань з питань охорони праці, яку здійснює головний інженер з охорони праці, після чого посадова особа підписується, чим підтверджує, що інструктаж був проведений.

Відділ охорони праці виконує такі функції: 1) організовує та координує роботи з охорони праці на підприємстві; 2) здійснює контроль за додержанням у структурних підрозділах законодавчих і нормативних правових актів з охорони праці; 3) організовує вивчення умов праці на робочих місцях, роботу з перевірки технічного стану устаткування, запобіжних і захисних пристроїв; 4) інформує працівників від особи роботодавця про стан умов праці на робочому місці; 5) організовує проведення перевірок, обстеження технічного стану устаткування, машин і механізмів на відповідність їх вимогам нормативних актів з охорони праці, стану санітарно-побутових приміщень; 6) забезпечує проведення ввідних і повторних інструктажів, навчання і перевірку знань з охорони праці працівників підприємства; 7) забезпечує складання звітності з охорони праці.

Важливу роль у забезпеченні здоров'я відіграє гігієна як профілактична наука та санітарія як її практичне втілення.

Гігієна – наука, що вивчає вплив оточуючого середовища на організм людини й суспільне здоров'я з метою обґрунтування гігієнічних нормативів, санітарних правил та заходів, що мають забезпечувати здорові санітарні умови та запобігати захворюванням. Складовою частиною загальної гігієни є гігієна праці, що вивчає вплив на організм чинників виробничого середовища з метою усунення їх несприятливої дії на здоров'я людини. Практичне втілення гігієнічних нормативів у виробничу, побутову та інші сфери існування людини є завданням санітарії.

Можливий вплив на працівників шкідливих виробничих чинників і розвиток професійних захворювань вивчає виробнича санітарія, яка розробляє систему організаційних заходів і технічних засобів, що запобігають дії шкідливих виробничих чинників на організм людини.

Організаційні заходи передбачають правильну організацію робочого місця, дотримання відповідних режимів праці, навчання з питань охорони праці, а також постійний контроль та нагляд за виконанням робіт.

Технічні заходи – це розробка та застосування спеціальних колективних та індивідуальних засобів захисту від небезпечних та шкідливих виробничих чинників.

Санітарно-гігієнічні умови праці визначають наявність фізичних, хімічних, біологічних та психофізіологічних чинників.

На людину як істоту соціальну впливає психогенний (інформаційний) чинник – через засоби масової інформації.

Характер впливу цих чинників на організм людини, у реальному житті, залежить від санітарно-гігієнічних умов праці, побуту, гігієнічної культури і виховання та всього того з чого складається життя.

Оптимізація цих чинників на виробництві забезпечується гігієнічними нормативами та санітарними рекомендаціями.

Гігієнічний норматив – це визначений діапазон виробничого середовища, який є безпечним з точки зору збереження нормальної життєдіяльності та здоров'я людини. Об'єктами гігієнічного нормування є чинники антропогенного походження (шум, пил, вібрація і ін.) і чинники природного середовища (мікроклімат, ультрафіолетове опромінення і ін.).

Граничнодопустимим нормативом (ГДК, ГДР, ГДД) шкідливих виробничих чинників вважається такий, який при щоденній роботі протягом 8 годин, впродовж усього робочого стажу не може викликати змін у стані здоров'я працівника або його нащадків.

Гігієнічні нормативи узагальнюються у спеціальних документах, що називаються санітарними нормами.

Санітарні норми використовуються при проектуванні та організації виробництва, при контролюванні стану охорони праці на робочих місцях, проведенні паспортизації, впровадженні стандартів, а також при розробці конкретних заходів щодо нормалізації умов праці.

Для дослідження безпеки в надзвичайних ситуаціях на ПАТ «Тера», перш за все, потрібно охарактеризуємо приміщення з погляду пожежної безпеки. Враховуючи той факт, що в приміщенні використовуються горючі речовини та матеріали у холодному стані, за ступенем вибухопожежної та пожежної небезпеки приміщення відділу відноситься до категорії «Б». Пожежну небезпеку несуть у собі печі кондитерські, кабельні електропроводки до обладнання, що є припустимим для даної категорії приміщень.

За вогнестійкістю будинок відноситься до другої категорії згідно з ДБН В.1.1.7-2002, що відповідає вимогам НПАОП 0.00-1.28-10. Робоча зона приміщення віднесена до класу вибухонебезпечності В-Ia та пожежонебезпечності П-Па, оскільки вибухонебезпечна концентрація пилу і волокон може утворюватися лише внаслідок аварії або несправності.

Відділ бухгалтерії оснащений автоматичною пожежною сигналізацією. Для досягнення визначених завдань система оснащена 5 димовим оптичним сповіщувачем HL 871-30 «HL Dolby».

Також у приміщеннях знаходяться 25 переносних вуглекислотних вогнегасники типу ОУ-5, що відповідає нормам. Підходи до засобів первинного пожежогасіння та відключення електросхем устаткування вільні.

Виробниче, складське приміщення та бухгалтерії є рівноцінними з точки зору вибухо- та пожежної безпеки, відділені між собою гіпсокартонними та скляними перегородками на металевому каркасі або капітальними цегляними стінами.

В коридорі приміщень та складу розташовані схеми евакуації людей при пожежі. Шляхи евакуації відповідають правилам пожежної безпеки. У будинку є два виходи, ширина коридору – 2-3 метри, ширина дверей – 0,8 м., двері відкриваються по ходу руху людей у випадку евакуації.

У виробничому відділі та бухгалтерії наявна медична аптечка, укомплектована відповідно до вимог Стандарту забезпечення і розміщена у помітному легкодоступному місці сухого і захищеного від сонячних променів та тепловипромінювань приміщення.

6.2. Впровадження комплексу заходів щодо запобігання та мінімізації наслідків НС техногенного і природного характеру у галузі радіаційної, хімічної і вибухопожежної безпеки на підприємстві (цеху, дільниці)

Загроза виникнення НС примушує органи виконавчої влади здійснювати комплекс заходів по попередженню НС, ліквідацію наслідків НС, при цьому основні зусилля повинні бути направлені на захист людей і територій. Для цього створена ЄДС по попередженню і реагуванню на НС, створенні територіальні, місцеві та об'єктові підсистеми які мають у своєму складі органи управління, сили та засоби необхідні для виконання заходів ЦЗ населення і територій.

До ключових напрямків роботи у сфері екологічної, техногенної безпеки та цивільного захисту населення відносяться:

- створення надійних гарантій безпечної життєдіяльності людей, технологічної безпеки, забезпечення безаварійної роботи на об'єктах підвищеної

небезпеки, досягнення високих норми та стандартів захисту населення і територій від НС;

- розв'язання проблем, спричинених Чорнобильською катастрофою та надвисоким навантаженням довкілля, а також вирішення питань поводження з небезпечними відходами, упровадження новітніх технологій їх переробки, знищення хімічної зброї;

- запобігання виникненню НС шляхом реалізації державних, регіональних, місцевих та об'єктових програм зниження рівня екологічних ризиків;

- запровадження нових механізмів впливу на зниження техногенного навантаження об'єктів підвищеної небезпеки насамперед шляхом удосконалення дозвільної діяльності з обов'язковим страхуванням від техногенних ризиків;

- реформування, відповідне оснащення, навчання та виховання професійних сил реагування на НС;

- підвищення безпеки проживання населення у сейсмічно небезпечних районах;

- підтримка та сприяння реалізації спільних міжнародних проектів з питань цивільного захисту населення і територій;

- розвиток і вдосконалення відповідної нормативно-правової бази.

6.3. Розробка та реалізація заходів щодо матеріального забезпечення заходів ЦЗ

Фінансування заходів у сфері цивільного захисту здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших не заборонених законодавством джерел.

Обсяг фінансування, що виділяється потенційно небезпечними об'єктами та об'єктами підвищеної небезпеки для проведення необхідних заходів цивільного захисту, має становити не менше ніж 0,5 відсотка обсягу валового доходу такого об'єкта.

Фінансове забезпечення діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного

захисту, інших центральних органів виконавчої влади, що здійснюють державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, реалізацію державної політики у сфері промислової безпеки, охорони праці та державного гірничого нагляду, управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

Фінансове забезпечення діяльності підрозділів з питань цивільного захисту, що функціонують у складі центральних органів виконавчої влади, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

Фінансове забезпечення діяльності підрозділів з питань цивільного захисту суб'єктів господарювання здійснюється за рахунок коштів таких суб'єктів господарювання.

Фінансове забезпечення діяльності сил цивільного захисту здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших не заборонених законодавством джерел.

Фінансування медико-психологічної реабілітації рятувальників органів та підрозділів цивільного захисту здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

Обсяги фінансування медико-психологічної реабілітації рятувальників органів та підрозділів цивільного захисту визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Медико-психологічна реабілітація рятувальників інших аварійно-рятувальних служб, медичних працівників служби медицини катастроф здійснюється відповідно за рахунок коштів, які виділяються на утримання таких служб з державного або місцевих бюджетів чи за рахунок коштів суб'єктів господарювання.

Фінансування медико-психологічної реабілітації постраждалих, а також громадян, які залучалися до проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, здійснюється за рахунок коштів, що виділяються на ліквідацію

наслідків надзвичайних ситуацій з Державного бюджету України, в обсязі, що визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

Фінансування заходів медико-психологічної реабілітації неповнолітніх осіб, постраждалих у надзвичайній ситуації місцевого або об'єктового рівня, а також у яких внаслідок надзвичайної ситуації загинув один із батьків або обоє батьків, здійснюється за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших джерел. Для ефективного планування та забезпечення медико-психологічної реабілітації зазначених неповнолітніх осіб Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації щороку розробляють і забезпечують затвердження та виконання відповідних регіональних програм.

Фінансування робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання забезпечують підпорядковані їм підрозділи з питань цивільного захисту, сили цивільного захисту та інші організації, діяльність яких спрямована на виконання завдань і заходів з питань цивільного захисту, засобами цивільного захисту, іншим майном, службовими, навчальними, господарськими та підсобними приміщеннями, іншими об'єктами та спорудами (пожежними депо, сховищами для техніки, тренувальними залами, спортивними майданчиками), складськими площами в обсягах, необхідних для їх діяльності, а також надають у встановленому порядку земельні ділянки для їх розташування.

Земля, вода, інші природні ресурси, а також майно, що належать центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центральним органам виконавчої влади, що здійснюють державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, реалізацію державної політики у сфері промислової безпеки, охорони

праці та державного гірничого нагляду, управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, є державною власністю та закріплюється за їх силами цивільного захисту, навчальними закладами та науковими установами, іншими підрозділами та об'єктами, що належать до сфери їх управління, на праві оперативного управління.

Матеріальні резерви для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій створюються з метою їх використання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій.

Матеріальні резерви для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій створюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту (оперативний матеріальний резерв), іншими центральними органами виконавчої влади (відомчий матеріальний резерв), місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування (регіональний та місцевий матеріальні резерви) та суб'єктами господарювання (об'єктовий матеріальний резерв).

Порядок створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій визначається Кабінетом Міністрів України.

Висновки до розділу 6

У розділі 6 «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» розглянуто питання організації служби охорони праці ПАТ «Тера», а також питання щодо впровадження комплексу заходів щодо запобігання та мінімізації наслідків НС техногенного і природного характеру у галузі радіаційної, хімічної і вибухопожежної безпеки на підприємстві (цеху, дільниці) та розробки та реалізації заходів щодо матеріального забезпечення заходів ЦЗ.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У представленому дослідженні висвітлено науково-практичне вирішення проблеми, яка стосується фінансово-економічної оцінки управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності.

Визначені в дослідженні основні теоретичні положення та практично-методичні рекомендації посприяли розкриттю сутності змісту щодо теоретично-практичних особливостей управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності, проведенню фінансової оцінки ефективності забезпечення виробничо-господарського стану підприємства, а також представленню основних напрямів управління ризиками підприємства з метою забезпечення його конкурентоспроможності. Одержані, в ході дослідження, результати характеризують досягнення основної мети та її завдань, та дозволяють зробити наступні висновки:

1. Досліджено, що існування ризиків у діяльності будь-якого підприємства виступає невід'ємним фінансово-економічним елементом, оскільки однією із основних ознак підприємницької діяльності виступає саме фактор ризиковості. Крім того, зазначено, що ризик в діяльності підприємства відображає, перш за все, будь-яку часткову або повну втрату певних ресурсів: фінансових, економічних, виробничих, технологічних, людських, управлінських тощо, на основі негативного впливу на них зі сторони як чинників, що відносяться до внутрішнього, так і чинників, що відносяться до зовнішнього середовища підприємства. Проте, ризикову ситуацію можливо вчасно виявити, кількісно та якісно оцінити, чітко спрогнозувати, та на основі цих дій, а також, отриманих результатів, по можливості, або зовсім уникнути, або значно мінімізувати негативний вплив на загальну діяльність підприємства.

2. Проаналізувавши отримані результати основних фінансових показників діяльності даного підприємства виявлено, що в 2018 р. на ПАТ «Тера» наявний збиток у розмірі -8016 тис. грн. За 2017 р. також отримано збиток на суму -788

тис. грн. Збиток був присутній на підприємстві й протягом 2014 р. (-3657 тис. грн.). Прибутковим дане підприємство було тільки протягом 2015-2016 років його діяльності (1395 тис. грн. та 1416 тис. грн., відповідно).

3. На основі отриманих результатів щодо груп активів та пасивів зроблено висновок про те, що баланс ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки не є абсолютно ліквідним. Дана ситуація потребує негайного вирішення щодо можливості залучення додаткових джерел фінансування власної діяльності, а також запровадженні необхідності здійснення так званої оптимізації власних наявних фінансових ресурсів на основі глобальної оцінки фінансового забезпечення досліджуваного підприємства на основі виявлення як нерентабельних статей, так і зайвих статей витрат тощо.

4. Оцінка результатів рентабельності продукції показала, що динаміка має наступну відносно позитивну тенденцію: 2014 р. – 10,00 %; 2015 р. – 20,00 %; 2016 р. – 18,00 %; 2017 р. – 20,00 %.; 2018 р. – 10,00 %, відповідно. Даний фінансовий аспект позитивно характеризує виробництво на досліджуваному підприємстві, проте, значну увагу потрібно приділити зростанню суми витрат.

5. Визначено, що ризики можна вважати і рушієм щодо власного розвитку підприємств, іншими словами, можна сказати, що саме ризики спонукають підприємців діяти. Конкуренція та ризики – два фінансові явища, що міцно взаємопов'язані. Адже, вони, крім того, що взаємодоповнюють одне одного, також і сприяють, в той же час, розвитку один одного.

6. Обґрунтовано, що будь-яка діяльність підприємства пов'язана з використанням як власних коштів, так позикових фінансових ресурсів. Для оцінки рівня платоспроможності в теперішній час досить часто використовують, так звані, скоринг-моделі. Адже, дані моделі є надзвичайно простими в здійсненні розрахунків та відносно економними щодо часових затрат на їхнє обчислення. При чому в основу розрахунків показників за такими моделями беруть найосновніші фінансові показники та фінансові коефіцієнти діяльності підприємства. Основними з переліку фінансових показників та фінансових коефіцієнтів діяльності підприємства можуть бути такі, як: показники рівня

прибутковості підприємства; показники стану ліквідності підприємства; показники стану фінансової стійкості підприємства; показники рівня фінансової стабільності підприємства; показники стану фінансової незалежності підприємства. За інших визначених потреб до розгляду беруться і інші дані щодо фінансових показників та фінансових коефіцієнтів.

7. Дослідивши отримані значення Z-показника згідно моделі Конона та Гольдера щодо рівня стану платоспроможності підприємства та основних наявних фінансових показників-ризиків, що мають найбільш відчутний вплив на її формування виявлено, що протягом 2014-2018 років на ПАТ «Тера» присутня негативна тенденція відносно наявності фінансових показників-ризиків. Однак, загальна отримана картина щодо фінансового стану даного підприємства свідчить про необхідність виявлення зайвих статей витрат, пов'язаних із наявною ситуацією. Досліджуване підприємство має всі потрібні умови для подолання цієї ситуації в майбутньому, адже, виготовляє конкурентоспроможну продукцію, яка має високий попит в різних містах країни.

8. Здійснивши всі необхідні розрахунки згідно скоринг-моделі для ПАТ «Тера» за 2014-2018 роки його діяльності, а також проаналізувавши результати всіх обчислених фінансових показників у динаміці, виявлено наступне. За 2014 р. дане підприємство відносилося до 4-го класу, що свідчило про наявність існування дуже високо рівня ризику щодо втрати власної фінансової стійкості, на основі втрати загального рівня платоспроможності, яка в кінцевому підсумку могла призвести до банкрутства даного підприємства. Протягом 2015-2017 років на даному ПАТ «Тера» наявний 3-й клас, що говорить про відносно незначне покращення існуючої фінансово-економічної ситуації, адже, за цей період діяльності дане підприємство хоча й мало певні проблеми щодо забезпеченості власними фінансовими ресурсами, проте, могло себе забезпечити певними резервними коштами. За 2018 р. фінансово-економічна ситуація на ПАТ «Тера» аналогічна як протягом 2014 р., на даному підприємстві наявні високі ризики втрати власної фінансової стабільності на основі втрати повного рівня платоспроможності, та існує велика ймовірність настання банкрутства.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Кодекс цивільного захисту України № 5403-VI від 02.10.2012 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
4. Закон України «Про охорону праці» № 2694-XII від 14.10.1992 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>.
5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25.06.1991 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
6. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» № 771/97-ВР від 23.12.1997 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>.
7. Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» № 2042-VIII від 18.05.2017 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2042-VIII>.
8. Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» № 2639-VIII від 06.12.2018 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19>.
9. Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» № 2496-VIII 10.07.2018

р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>.

10. Постанова кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів» № 667 від 02.09.2015 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF>.

11. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

12. Офіційний сайт Кондитерської фабрики «Тера»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tera.ua/uk.html>.

13. Онлайн-журнал «Financial Analysis online»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.finalon.com/slovník-ekonomichnikh-pokaznikiv>.

14. Бабина О.Є. Управління ризиками бізнесу: сутність, складові, рішення / О.Є. Бабина, М. М. Тарашевський // Економіка та держава. – № 7/2017. – С 14-17: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2017/5.pdf.

15. Башинська І.О. Удосконалення системи управління ризиками на підприємстві / І.О. Башинська, А.А. Полещук, А.В. Мотова // Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». – 2017. – Випуск 17. – С. 91-94: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bses.in.ua/journals/2017/17_2017/19.pdf.

16. Волинець І. Організація ризик-менеджменту на підприємстві / І. Волинець// Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Вип. 2. – 2016. – С.51-55.

17. Дуднева Ю.Е. Ризик-менеджмент: інтегрований підхід до організації / Ю.Е. Дуднева, О.Ю. Антипцева, Т.С. Обиденнова // Економіка і суспільство. – Вип. 20. – 2019. – С. 229-236: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/20_ukr/31.pdf.

18. Дюгованець О.М. Комплексний аналіз управління ризиками в галузі міжнародного бізнесу / О.М. Дюгованець / Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Вип. 6 (1). – 2016. – С. 92-97.

19. Економічний ризик: методи оцінки та управління: Навч. посібник / Т.А. Васильєва, С.В. Леонов, Я.М. Кривич та ін.; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.А. Васильєвої, канд. екон. наук Я.М. Кривич. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 208 с.

20. Кабаченко Д.В. Прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності та ризику / Д.В. Кабаченко // Економічний вісник. – № 2. – 2017. – С. 107-115: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ev.nmu.org.ua/docs/2017/2/EV20172_107-115.pdf.

21. Корж Н.В. Методи управління фінансовими ризиками / Н.В. Корж // Траектория науки «Международный электронный научный журнал». – Т. 2. – № 10. – 2016.

22. Лагунова І.А. Сутність та принципи концепції ризик-менеджменту / І.А. Лагунова // Актуальні проблеми державного управління. – № 1 (53). – 2018. – С. 1-8: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2018-1/doc/2/04.pdf>.

23. Литюга В.Ю. Процесне управління ризиками розвитку підприємства як джерело його конкурентоспроможності / В.Ю. Литюга, С.В. Позняк // Електронний журнал «Ефективна економіка». – № 9. – 2015: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4612>.

24. Николук О.М. Управління ризиками як напрям забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / О.М. Николук // Інноваційна економіка. – № 7-8. – 2016. – С. 75-80.

25. Посохов І.М. Аналіз ризиків управління в системі менеджменту якості підприємства / І.М. Посохов // Бізнесінформ. – № 1. – 2016. – С. 311-316: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2016/727-1469533033.pdf>.

26. Проскура В.Ф. Методологічні підходи до управління ризиками / В.Ф. Проскура, Р.Г. Білак // Економіка і суспільство. – Вип. 9. – 2017. – С. 599-607: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/102.pdf.

27. Ріщук Л.І. Організація системи управління ризиками на промислових підприємствах / Л.І. Ріщук, Н.Є. Микитюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – Вип. 23. – 2018. – С. 296-299: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/23-2018/58.pdf>.

28. Семенова К.Д. Ризики діяльності промислових підприємств: інтегральне оцінювання: Монографія / К.Д. Семенова, К.І. Тарасова. – Одеса: ФОП Гуляєва В.М., 2017. – 234 с.

29. Сікетіна Н.Г. Статистичний аналіз ризиків машинобудівного підприємства / Н.Г. Сікетіна // Економіка: реалії часу. – № 6 (28). – 2016. – С. 88-99: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economics.opu.ua/files/archive/2016/No6/88.pdf>.

30. Химич І.Г. Особливості процесу моделювання управління фінансовими ризиками як способу мінімізації їх негативного впливу в діяльності підприємства / І.Г. Химич // Моделювання економіки: проблеми, тенденції, досвід: Тези доповідей VI Міжнародної науково-методичної конференції Форуму молодих економістів-кібернетиків, 24-25 вересня 2015 року, м. Вінниця / відпов. ред. Коляденко С.В. – Редакційно-видавничий центр ВНАУ, 2015. – С. 251-252.

31. Химич І.Г. Економічна оцінка науково-технічних чинників / І.Г. Химич // Матеріали XIX наукової конференції Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (18-19 травня 2016 року). – Тернопіль, 2016. – С. 272-273.

32. Химич І.Г. Фінансові ризики в діяльності підприємства / І.Г. Химич // Матеріали VII Міжнародної науково-методичної конференції Форуму молодих економістів-кібернетиків «Моделювання економіки: проблеми, тенденції, досвід» (21-22 жовтня, 2016 р.). – Тернопіль: МП «Тайп», 2016. – С. 185-186.

33. Химич І.Г. Оцінка впливу макроекономічних факторів на ефективність проекту / І.Г. Химич // Моделювання економіки: проблеми, тенденції, досвід: Тези доповідей VIII Міжнародної науково-методичної конференції Форуму молодих економістів-кібернетиків, 28-29 вересня 2017 року, м. Львів / Відпов. ред. Вовк В.М. – Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2017. – 195 с. – С. 190-192.

34. Химич І.Г. Оцінка результатів макросередовища та ділової активності підприємств / Тенденції розвитку маркетингу в умовах економічних трансформацій: Монографія / Н.С. Тимошик, І.Г. Химич // Р.В. Федорович [та ін.]; за ред. проф. Р.В. Федоровича. – Тернопіль: ФО-П Шпак В.Б., 2017. – 303 с.

35. Химич Ірина. Тенденції розвитку конкурентного середовища в Україні / Ірина Химич // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» та I Міжнародного студентського наукового форуму «Креативна економіка очима молоді» у 2-х томах (29-31 березня 2018 р.) / Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2018. – Т. 1. – 166 с. – С. 115-117.

36. Химич І.Г. Залучені фінансові ресурси в національній економіці / І.Г. Химич, Н.С. Тимошик, Т.В. Подвірна // Інновації: соціально-економічні та безпекові стратегії розвитку: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ імені Івана Пулюя, академіка НАН України М.Г. Чумаченка (Тернопіль, 23 березня 2018 року) / МОН України, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя [та ін.]. – Тернопіль, 2018. – 82 с. – С. 76-77.

37. Химич І.Г. Особливості індексу легкості ведення бізнесу в Україні / І.Г. Химич, Н.С. Тимошик // IV Міжнародна науково-практична конференція: «Розвиток економіки країни: можливості, проблеми, перспективи» (м. Запоріжжя, 22 вересня, 2018). – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2018. – С. 55-57.

38. Химич І.Г. Необхідність креативної економіки в Україні / І.Г. Химич, Н.С. Тимошик // Матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми менеджменту» (м. Київ, 19 жовтня, 2018). – К.: Нац. авіац. ун-т. – С. 556-558.

39. Химич І.Г. Необхідність фінансового обґрунтування проектів / І.Г. Химич, Н.С. Тимошик // Моделювання економіки: проблеми, тенденції, досвід: Тези доповідей ІХ Міжнародної науково-методичної інтернет-конференції «Форуму молодих економістів-кібернетиків» (Львів, 30 жовтня 2018). – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2018. – С. 54-55.

40. Химич І.Г. Розвиток корпоративної культури як необхідність забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності підприємства / І.Г. Химич, Н.С. Тимошик // Механізми економічного зростання і конкурентоспроможності національного господарства: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 8 грудня 2018). – У 2-х частинах. – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2018. – Ч. 2. – С. 80-82.

41. Химич І.Г. Оцінка ефективності функціонування ринку продукції і послуг / Н.С. Тимошик, І.Г. Химич; за ред. проф. Р.В. Федоровича // Аналітичний інструмент в маркетинговій діяльності: Монографія. – Тернопіль, 2018. – С. 251-265.

42. Химич І.Г. Забезпечення фінансової безпеки підприємства в умовах нестабільності економіки / І.Г. Химич, І.П. Колісник // Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 28 листопада, 2018). – Луцьк, 2018. – С. 185-187.

43. Химич І.Г. Тенденції функціонування ринку кондитерських виробів в Україні / І.Г. Химич, І.П. Колісник // Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, обліку, менеджменту, фінансів та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 26 січня, 2019): у 7 ч. – Полтава: ЦФЕНД, 2019. – Ч. 3. – С. 41-43.

44. Химич І.Г. Креативність ідей на основі брейнстормінгу / І.Г. Химич, І.П. Колісник // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах» (Тернопіль, 5 квітня, 2019) / Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2019. – С. 87-88.

45. Черчик Л.М. Система ризик-менеджменту підприємства: сутність та складові / Л.М. Черчик, С.І. Бегун, І.М. Івашкевич // Економічний форум. – № 1. – 2017. – С. 178-182.

46. Швець Ю.О. Ризики в діяльності промислових підприємств: види, методи оцінки та заходи подолання ризику / Ю.О. Швець // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Вип. 17 (2). – 2018. – С. 131-135: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_2_2018ua/31.pdf.

47. Шура Н.О. Практика оцінки та зменшення фінансових ризиків у діяльності публічних акціонерних товариств / Н.О. Шура // Агросвіт. – № 11. – 2016. – С. 29-37: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/11_2016/7.pdf.

48. Чорний В. Методика оцінки внутрішніх ризиків виходу підприємства на світовий ринок зерна / В. Чорний // Вісник АПСВТ. – № 1. – 2017. – С. 50-57: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/1_2017_50-57.pdf.

49. Iryna Khymych, Nataliia Tymoshyk, Tetiana Podvirna. Banking activities assessment based on business models (Business Risk in Changing Dynamics of Global Village 2): Monograph. – University of Applied Sciences in Nysa 2019. – p. 184-193.

50. Roman Rogatynskyi. Increase of the efficiency of companies functioning by means of cluster structures creation / Roman Rogatynskyi, Natalia Garmatiy, Iryna Khymych // Modern Management: Logistics and Education. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2018. – 128-134 p.

ДОДАТКИ